

İsrail Kim? -Kur'an'da Geçen İsrail'in Kimliği Üzerine Bir Araştırma-*

YASİN MERAL

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türkiye

Ankara University Faculty of Divinity, Turkey

yasinmeral1979@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-5794-721X>

Öz

Bu çalışmada Kur'an'da ve Tevrat'ta geçen İsrail karakterinin kimliği tartışılmaktadır. Tevrat'a göre İsrail, Hz. Yakup'un sıfatıdır. Müslüman gelenek de Tevrat'taki bu anlatıma dayanarak Kur'an'da geçen İsrail'in Hz. Yakup olduğunda hemfikirdir. Fakat Kur'an'da, İsrail'in Hz. Yakup'un sıfatı olduğuna dair bir ifade bulunmamaktadır. İsrail'in kimliği konusunda Tevrat'taki ifadeler İslami literatürde tamamen belirleyici bir rol oynamıştır. Bu durum, geleneğimizin büyük ölçüde Tevrat'ta geçen bilgiler üzerine inşa edilmesine neden olmuş ve İsrail'in kimliğiyle ilgili Kur'an metninin ne söylediğine dair derinlemesine bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada savduğumuz temel iddia, İsrail'in kimliğiyle ilgili olarak elimizdeki Tevrat metninin değil, Kur'an'ın verdiği bilgilerin merkeze alınması gerektiğidir. Ancak böyle yaptığımızda yaptığımız çalışmayı Kur'an araştırması olarak niteleyebiliriz. Diğer türlü Tevrat'ı Kur'an'a hakem yapma gibi bir talihsizliğe düşmüş oluruz. Kur'an'ın Hz. Yakup'a İsrail dememesinden hareketle elinizdeki yazıda dört temel iddia ortaya atılmıştır. Birincisi; İsrail, Hz. Yakup değildir. İkincisi; İsrail, şeytanî bir karakterdir. Üçüncüsü; İsrail'in soyundan nebi veya nebiler çıkmıştır. Dördüncüsü; İsrail; katil Âdemoğlu (5/el-Mâide:27-31), Tevrat'ta Esav olarak bilinen karakter (Tekvin, 25:25) veya kendisine ayetler verildiği hâlde şeytana uyan kişi (7/el-A'râf:175-176) olabilir.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Yakup, Tevrat, Kur'an, Benî İsrâ'îl, Mısır.

Who is Israel? -A Study on the Identity of Israel in the Qur'an- Abstract

This research discusses the identity of Israel in the Qur'an and the Torah. According to the Torah, Israel is an epithet of the Prophet Jacob. Based on this narrative in the Torah, Muslim tradition also agrees that the character mentioned as Israel in the Qur'an is the

*Çalışmayı okuyarak yorum ve değerlendirmelerde bulunan Mukadder Sipahioğlu, Tolga Savaş Altınel, Recep Gürkan Göktaş, Necmettin Pehlivan, Hasan Yücel, Mehmet Yıldız, İbrahim Fidan, Suat Koca, Tuğba Özoglu, Büşra Şahin, Fatma Betül Taş, Rumeysa Bektaş, Hatice Dağhan, Esra Erdoğan Şamlıoğlu, Abdulvahap Kösesoy, Malak Al Taleb, Radjaa Legoui ve Fatma Gerçekcioğlu'na teşekkür ederim. Malak Al Taleb'e Arapça neşriyat ve videoların anlaşılmasındaki yardımları için ayrıca teşekkür borçluyum.

Prophet Jacob. However, there is no statement in the Qur'an that Israel is an attribute of Prophet Jacob. The statements in the Torah about Israel's identity have played a completely decisive role in Islamic literature. This has resulted in our tradition being largely built on the information contained in the Torah. There has been no in-depth study of what the Qur'anic text says about Israel's identity. The basic claim we defend in this research is that the information provided by the Qur'an, not the Torah text at hand, should be taken into consideration regarding the identity of Israel. Only when we do this can we define our work as Qur'anic research. Otherwise, we would fall into the misfortune of making the Torah an arbiter of the Qur'an. Four basic claims are proposed in this research note based on the fact that the Qur'an does not call the Prophet Jacob Israel. First; Israel is not the Prophet Jacob. Second; Israel is a satanic character. Third; Prophet or prophets emerged from Israel's lineage. Fourth; Israel could be a murderer from the lineage of Adam (5/el-Mâidah:27-31), the character known as Esau in the Torah (Genesis, 25:25), or the person who obeyed Satan despite being given revelations (7/al-A'râf:175-176).

Keywords: Israel, Jacob, Torah, Qur'an, Children of Israel, Egypt.

Giriş

İsrail, Tevrat'ta ve Kur'an'da zikredilen bir şahıs adıdır. Bilindiği üzere İsrail, Tevrat'ta Hz. Yakup'un sıfatı olarak kullanılmaktadır.¹ Müslüman gelenek, Tevrat'taki bu anlatıma dayanarak Kur'an'da geçen İsrail'in Hz. Yakup olduğunu kabul etmiştir. Kur'an'da Hz. Yakup için İsrail denilmediği, bu sebeple de bizim sadece Tevrat'taki anlatımdan hareketle Hz. Yakup'a İsrail dememizin doğru olmadığı şeklindeki düşüncelerimiz birkaç yıldır gündemimizdeydi. En son 22 Kasım 2023 tarihinde yaptığımız bir konuşmada Kur'an'da İsrail'in Hz. Yakup olduğuna dair bir ima bile olmadığına dikkat çekmiştik.² Bu konu etrafında aldığımız notlarımızı biraz daha derinleştirerek yazıya dökmek istedik. Araştırmamızda bütün ihtimaller dikkate alınarak bazı iddialarda bulunulmuştur. Bu yönüyle elinizdeki araştırma, konuya giriş mahiyetinde olup söz konusu iddiaları tartışmaya açmayı ve Kur'an araştırmacıları için Kur'an metnine dönüşü küçük bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu araştırmamızda, Kur'an'da geçen İsrail kelimesiyle ilgili dört temel iddiada bulunulacaktır.

¹ Konuyla ilgili çalışmalar için bkz. Salime Leyla Gürkan, "İsrâil ve Ya'küb İsimlerinin Etimolojisi Üzerine Bir Değerlendirme," 233-244; Salih İnci, "Dinleri kelimeler üzerinden okumak: İsrail (ישראל) örneği," 273-287; Noah Feldman, "What Israel Forbade to Himself": A Case of Biblical Exegesis in the Qur'an?," *Dinei Yisrael* 24 (2007), 217-225; Ze'ev Maghen, *After Hardship Cometh Ease. The Jews as Backdrop for Muslim Moderation*, Berlin: Walter de Gruyter, 2006, 102-122; Brannon M. Wheeler, "Israel and the Torah of Muhammad," *Bible and Qur'an*, ed. John Reeves, Atlanta: Scholars Press, 2003, 61-85.

² "Hz. Yusuf Çocuksuz mu Vefat Etti?," <https://www.youtube.com/watch?v=B04NtjmQ3Ck> (Erişim: 06.08.2024).

Birinci İddia: İsrail, Hz. Yakup değildir.

İsrail'in kimliği hem Yahudi hem de Müslüman gelenekte Tevrat'taki bir anlatıma dayanarak izah edilmektedir. Buna göre Yakup, dayısı Lavan'ın yanından dönerken eşlerini, cariyelerini ve oğullarını bir ırmaktan geçirmiş, kendisi ise geride kalmıştır. Bu sırada bir adamla karşılaşmış ve adam gün ağarınca kadar Yakup'la güreşmiştir. Adam, Yakup'u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarpmış ve Yakup'un uyluk kemiği çıkmıştır. Adam, gitmek istese de Yakup, "Beni kutsamadıkça seni bırakmam" diyerek adamı bırakmamıştır. Bunun üzerine adam, Yakup'a adını sormuş o da söyleyince adam "Artık sana Yakup değil, İsrail denecek, çünkü Tanrı'yla, insanlarla güreşip yendin"³ demiştir. İlerleyen pasajlarda da benzer şekilde "Sana Yakup diyorlar, ama bundan böyle adın Yakup değil, İsrail olacak diyerek onun adını İsrail koydu"⁴ ifadelerine yer verilmektedir. Bir başka yerde de İlyas peygamberin sunağı onarması anlatılırken on iki taş aldığı ifade edilmekte, ardından da "Bu sayı Rabbin Yakup'a, senin adın İsrail olacak diye bildirdiği Yakupoğulları oymaklarının sayısı kadardı"⁵ şeklinde bir açıklama yapılmaktadır. Benzer şekilde Asurluların İsrail topraklarını ele geçirmesinden bahsedilirken İsrailoğullarının içerisinde buldukları kötü durum hakkında "Bugün hâlâ eski törelerine göre yaşıyorlar. Ne Rabbe tapınıyorlar ne de Rabbin İsrail adını verdiği Yakup'un oğulları için koymuş olduğu kurallara, ilkelere, yasalara, buyruklara uyuyorlar"⁶ ifadelerine yer verilmektedir.

İsrail kelimesi, İbranice *Yisrael* şeklinde okunmakta ve Tanah'ta 2514 defa geçmektedir.⁷ *Yisrael* kelimesi, "Yisra" ve "El" kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Sami dilleri uzmanları sondaki El takısının Tanrı anlamına geldiğinde hemfikirdir. Fakat ilk kısımdaki *Yisra* kelimesinin kökeni tartışma konusudur. Tevrat'ta *Yisrael* kelimesinin anlamı açıklanırken *sarita* (סרִיטָה) fiiline yer verilmektedir. Bu kelime "mücadele etmek, uğraşmak, üstün gelmek, yenmek, hâkim olmak" anlamında kullanılmaktadır.⁸ Böyle olunca *Yisrael* kelimesi "Tanrı'yla mücadele eden", "Tanrı'yı yenen" ve "Tanrı'ya üstün gelen" gibi anlamlara gelmektedir. Tevrat'ın kelimeye verdiği anlam bu şekildedir. Yahudi geleneğinde bu

³ Tekvin, 32:29. Hıristiyan numaralandırmalarında bu pasaj Tekvin, 32:28'de yer almaktadır.

⁴ Tekvin, 35:10.

⁵ I. Krallar, 18:31.

⁶ II. Krallar, 17:34.

⁷ Hans-Jürgen Zobel, "Yisrael," *Theological Dictionary of the Old Testament*, 398-399.

⁸ Ernest Klein, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language for Readers of English*, 681.

kelimeye farklı anlamlar verilmiştir. Yahudi düşünür Philo (ö. 50) İsrail kelimesine “Tanrı’yı gören” anlamını vermektedir.⁹ Miladi ilk asırlarda hazırlanan Tevrat’ın Aramice tercümelerinde Yakup’un Tanrı’yla güreşip yendiğine dair ifadeler yumuşatılmış ve Tanrı yerine ilahi varlıklar veya melekler şeklinde tercüme yapılmıştır.¹⁰ Örneğin, Targum Onkelos’ta ilgili ifadeler “Artık sana Yakup değil, İsrail denecek, çünkü sen Tanrı’nın katında ve insanlar arasında yüce birisin ve bunu başardın” şeklinde tercüme edilmiştir.¹¹ Targum Pseudo-Yonatan ise ilgili ifadeleri “Artık sana Yakup değil, İsrail denecek, çünkü sen Tanrı’nın meleklerine ve insanlara karşı üstünlük kazandın ve onlara üstün geldin” şeklinde tercüme etmiştir.¹² Targum Neofiti isimli bir başka Aramice tercüme ise söz konusu cümleyi “Artık sana Yakup değil, İsrail denecek, çünkü sen Tanrı’nın katından olan meleklerle ve insanlara üstünlük iddiasında bulundun ve onlara üstün geldin” şeklinde tercüme etmiştir.¹³ Yahudi düşünür Saadya Gaon’un (ö. 942) Arapça Tevrat tercümesinde de “Artık bundan sonra sen “Ya’kûb” olarak değil, “İsrail” olarak isimlendirileceksin; zira sen hem Allah katında hem de insanlar nezdinde baş oldun ve bunu da başardın” şeklinde bir anlam takdir edilmiştir.¹⁴ 17. yüzyılda yazılan bir Tevrat tefsirinde ise bu kelime doğru, dürüst anlamlarına gelen *yaşar* kelimesiyle ilişkilendirilmekte ve Yişra-El veya Yaşar-El şeklinde okunarak “Tanrı, doğrudur” veya Yakup’a nispetle “Tanrı’nın dürüstü” şeklinde bir anlam verilmektedir.¹⁵ Yine modern dönem araştırmacıları kelimeye “Tanrı hükmeder”, “Tanrı yücedir” gibi anlamlar vermişlerdir.¹⁶

Tevrat’ın nakline göre Yakup ve Esav ikiz kardeşlerdir. Yakup, doğumu sırasında eliyle Esav’ın topuğunu tuttuğu için kendisine “topuk tutan” veya “arkasından gelen” anlamında Yakup denilmiştir.¹⁷ Tevrat’ta Yakup ismi, ayrıca “düzenbaz”, “hileci” anlamında kullanılmaktadır. Tevrat’a göre Yakup, kutsanma hakkını ağabeyi Esav’dan hileyle alınca Esav “Ona boşuna mı

⁹ Philo, “On the Change of the Names,” XII (81). Philo, muhtemelen İbranice *iş-raa-El* (Tanrı’yı gören adam) terkininden hareketle böyle bir anlam takdir etmektedir.

¹⁰ *Tora ve Aftara: Bereşit*, 255.

¹¹ Targum Onkelos, Tekvin, 32:29.

¹² Targum Yonatan, Tekvin, 32:29.

¹³ Targum Neofiti, Tekvin, 32:29.

¹⁴ Saadya Gaon, Tekvin, 32:29.

¹⁵ Şlomo Sefrayim ben Aharon Luntschitz, *Kli Yakar*, Bereşit, 32:29. <https://www.sefaria.org/Genesis.32.29?lang=bi&with=Kli%20Yakar&lang2=en> (Erişim: 15.08.2024).

¹⁶ Zobel, “Yisrael,” 401.

¹⁷ Tekvin, 25:26. Ayrıca bkz. Hans-Jürgen Zobel, “Ya’kov”, *Theological Dictionary of the Old Testament*, 188-190.

Yakup diyorlar? İki kezdir beni aldatıyor. Önce ilk oğulluk hakkımı aldı. Şimdi de benim yerime o kutsandı”¹⁸ ifadelerini kullanmaktadır. Böylece Tevrat’ta Yakup, önce düzenbaz birisi olarak resmedilmekte, daha sonra İsrail ismi üzerinden yüce bir konuma çıkartılmaktadır.

Tevrat’ta, Hz. Yakup’un İsrail sıfatını aldığı yazdığı için doğal olarak Yahudi geleneği de bu bilgiyi devam ettirmektedir. Kur’an’a baktığımızda ise İsrail’in Hz. Yakup olduğuna dair bir ifade bulunmamaktadır. İsrail kelimesi, Kur’an’da 43 defa zikredilmektedir. Bunlardan iki tanesi “İsrā’îl”,¹⁹ bir tanesi “Benū İsrā’îl”,²⁰ kırk tanesi de “Benī İsrā’îl”²¹ şeklinde geçmektedir. İsrail’in, Hz. Yakup’un sıfatı olduğunda hemfikir olan Müslüman müellifler, İsrail kelimesine “Tanrı’yla güreşen” şeklinde bir anlam vermeyi uygun görmedikleri için “Allah’ın kulu ve seçkini” şeklinde bir anlam takdir etmişlerdir. eṭ-Ṭaberī (224-310/839-923), 2/el-Bakara suresi 40. ayetin tefsirinde Hz. Yakup’un İsrail olarak isimlendirildiğini ve İsrail kelimesinin “Allah’ın kulu ve yarattıkları arasında seçkini (*‘abdullāh ve safvetuhu min halkıhi*)” anlamına geldiğini belirtmektedir.²² eṭ-Ṭaberī’nin *et-Tārīḥ* adlı eserinde ise Hz. Yakup’un Esav’dan kaçtığı için geceleri seyahat ettiği, gündüzleri ise saklandığı, bu sebeple de kendisine “gece Allah’a yürüyen (*seriyyullāh*)” anlamında İsrail dendiği belirtilmektedir.²³ Müslüman gelenek eṭ-Ṭaberī’yi takip ederek İsrail kelimesine bu anlamlardan birini takdir etmektedir.

Kur’an’da İsrail kelimesinin Hz. Yakup’a delalet ettiğine dair en ufak bir ima bile yoktur. Hz. Yakup’un hikayesinin en ayrıntılı anlatıldığı 12/Yüsuf suresinde İsrail kelimesi hiç kullanılmamaktadır. Hem çağdaşı Hz. Yusuf hem de asırlar sonra yaşamış Hz. Zekeriya, Yakup ismini kullanmakta ve İsrail-Yakup özdeşliğine dair hiçbir imada bulunmamaktadır.²⁴ İsrail’in Hz. Yakup’un sıfatı olduğunu iddia eden metin, bugün elimizde bulunan Tevrat’tır. Müslüman müellifler de Tevrat’taki bu bilgileri aynı şekilde devam ettirmiştir. Bu sebeple eṭ-Ṭaberī’den başlamak üzere kaynaklarımızda İsrail’in Hz. Yakup’un sıfatı olduğu yazmaktadır. İsrail’in Hz. Yakup olduğunu

¹⁸ Tekvin, 27:36.

¹⁹ 3/Āl-i ‘İmrān:93; 19/Meryem:58.

²⁰ 10/Yünus:90.

²¹ 2/el-Bakara:40, 47, 83, 122, 211, 246; 3/Āl-i ‘İmrān:49, 93; 5/el-Mā’ide:12, 32, 70, 72, 78, 110; 7/el-A’rāf:105, 134, 137, 138; 10/Yünus:90, 93; 17/el-İsrā’îl:2, 4, 101, 104; 20/Ṭāhā:47, 80, 94; 26/eş-Şu’arā’:17, 22, 59, 197; 27/en-Neml:76; 32/es-Secde:23; 40/el-Mu’min:53; 43/ez-Zuḥruf:59; 44/ed-Duḥān:30; 45/el-Cāşiye:16; 46/el-Aḥkāk:10; 61/es-Şaff:6, 114.

²² Muhammed b. Cerir eṭ-Ṭaberī, *Cāmi’u’l-Beyān ‘an Te’vīli Āyi’l-Ḳur’ān*, 1:593.

²³ Muhammed b. Cerir eṭ-Ṭaberī, *Tārīḥu’r-Rusul ve’l-Mulūk*, 1:320.

²⁴ 12/Yüsuf:38; 19/Meryem:6.

söyleyenler Kur'an'a değil, bugün elimizde bulunan Tevrat'a dayanmaktadırlar.

Kur'an'da İsrail'in müstakil bir karakter olarak zikredildiği ayette "İşte bunlar, Allah'ın nimetlendirdiği nebilerdendi. Âdem'in soyundan, Nuh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail'in soyundan ve doğru yola ilettiğimiz ve seçtiklerimizdendir"²⁵ ifadelerine yer verilmektedir. Ayetteki "İbrahim'in ve İsrail'in soyundan (*min zurriyyeti İbrāhīme ve İsrā'ile*)" ifadesi, İsrail'in Hz. Yakup olamayacağına dair bir ipucu olabilir. Çünkü Kur'an'da Hz. İbrahim'e, İshak ve Yakup'un bağışlandığı ve müjdelendiği ifade edilmektedir.²⁶ Yani Hz. Yakup, Hz. İbrahim'in çok yakın halkasındaki neslinden biridir. Buradan hareketle, *zurriyyeti İbrāhīme* (İbrahim'in soyu) ifadesi, doğal olarak Hz. Yakup'u da kapsamaktadır. Ayette, İsrail'in ve Hz. İbrahim'in ayrı kişiler olarak zikredilmesi, hem İsrail'in Hz. Yakup olmadığına işaret hem de Hz. İbrahim'le İsrail'i aynı soy içerisinde değerlendiren Tevrat'a reddiye olarak görülebilir.

İsrail'in Hz. Yakup olmayacağına dair bir diğer ipucu da Kur'an'da Hz. Yakup ve İsrail'in soy atası oldukları toplulukları ifade etmek için kullanılan tabirlerdir. Kur'an'da Hz. Yakup'un ailesinden/ocağından/soyundan bahsederken sadece *Âl-i Ya'kūb* şeklinde bir kullanım karşımıza çıkmaktadır.²⁷ Kur'an'da hiçbir şekilde *Beni Ya'kūb* ifadesi kullanılmamaktadır. Diğer taraftan İsrail'in soyundan ve takipçilerinden bahsedileceği zaman sadece *Beni İsrā'īl* tabiri kullanılmaktadır. Benzer şekilde Kur'an'da *Âl-i İsrā'īl* diye bir kullanım yoktur. Kur'an'ın, Hz. Yakup ve İsrail'le ilgili bu farklı kullanımları bu iki ismin farklı kişiler olduğuna bir işaret olarak alınabilir.

İsrail, Tevrat indirilmeden önce bazı şeyleri kendisine haram kılmıştır.²⁸ Tevrat ise Hz. İbrahim'den sonra indirilmiştir.²⁹ Bu durumda İsrail, Tevrat'ın indirilmesinden önce yaşamış olmalı veya en azından çağdaş olmalıdır. Çağdaş olması ihtimalinde Tevrat'ın, İsrail'in hayatının belli bir döneminden sonra indirilmeye başladığı iddia edilebilir. Diğer taraftan bu ayetlerden zorunlu olarak İsrail'in, Hz. İbrahim'den sonra yaşadığı çıkarılamaz. Ayetlerden İsrail'in Hz. İbrahim'den önce yaşadığı da sonra yaşadığı da iddia

²⁵ 19/Meryem:58.

²⁶ 6/el-En'âm:84; 11/Hüd, 71; 19/Meryem:49; 21/Enbiyâ:72; 29/Ankebüt:27.

²⁷ 12/Yüsuf:6; 19/Meryem:6.

²⁸ 3/Âl-i 'İmrân:93.

²⁹ 3/Âl-i 'İmrân:65. Kur'an'da Hz. Musa'ya verilen vahiy, hiçbir zaman Tevrat olarak isimlendirilmemektedir. Konuyla ilgili bkz. Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, 65-72.

edilebilir. Diğer taraftan 17/el-İsrâ' suresi 2-3. ayetlerde İsrailoğulları, Nuh'la birlikte taşınan kimselerin zürriyetini vekil edinmemeleri noktasında uyarılmaktadır. Bu ayette Nuh'la birlikte taşınanlarla İsrailoğulları arasında bir bağa işaret edilmektedir. Bu da İsrail karakterinin Hz. Nuh öncesinde yaşadığına dair bir işaret olarak alınabilir. Eğer başka ayetlerdeki ipuçlarından hareketle İsrail'in Hz. İbrahim'den önce yaşadığı ortaya konabilirse, İsrail'in Hz. Yakup olmadığı kesinleşmiş olur.

Burada iddiamıza karşı şöyle bir itiraz ileri sürülebilir: Kur'an'da Hz. Yakup için İsrail sıfatının kullanılmaması onun bu sığata sahip olmadığı anlamına gelmez. Birincisi; bu itirazı yapanların İsrail-Yakup özdeşleştirmesini Tevrat'ın etkisiyle yaptıklarını kabul etmeleri gerekmektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi İsrail'in Hz. Yakup'un sıfatı olduğunu söyleyen tefsirler başta olmak üzere İslami külliyatın bu konudaki tek kaynağı Tevrat'tır. Bu sebeple İsrail'in Hz. Yakup'un sıfatı olduğunu yazan on binlerce sayfa İslami külliyat olması, delil olarak kullanılamaz. Bir bilgiyi sürekli olarak tekrar etmek, onun delil değerini artırmaz, sadece tekrar etmiş olunur. Bu durum, İslam kaynaklarında Hz. Yakup'un kendisine haram kıldığı yiyeceğe dair on binlerce sayfalık anlatımlar için de geçerlidir. Burada sadece iki kaynak karşılaştırması yapılmalıdır. Birisi elimizdeki Tevrat, diğeri de Kur'an.³⁰ Yukarıda dile getirilen itiraza verilecek ikinci cevap, İsrail kelimesinin Kur'an'daki sık kullanımıyla ilgilidir. Eğer İsrail kelimesi Kur'an'da hiç kullanılsaydı, yani Kur'an bu konuda tamamen suskun kalsaydı, bu durumda bu itiraz daha fazla dikkate alınabilirdi. Fakat Kur'an, İsrail kelimesini 2 defa müstakil karakter olarak, 41 defa da onun soyuna/takipçilerine nispetle zikredip 16 defa da Yakup ismine yer vermesine rağmen³¹ bu isimlerin özdeşliklerine dair imada bile bulunmamaktadır.

Kur'an, İsrail kelimesiyle Hz. Yakup'u ilişkilendirmediği gibi Hz. Musa'ya Tevrat adında bir kitabın/şeriatın verildiğinden de bahsetmez. Bu durumda "Musa'ya kitabı verdik"³² ayetlerinde geçen *el-kitâb* kelimesini meallerde ve tefsirlerde Tevrat olarak açıklamak, Kur'an'ın söylemediği bir şeyi benimsemek anlamına gelmektedir. Ama Tevrat'ı ve Yahudi geleneğini esas

³⁰ Bunu söylerken Tevrat'ta yazan her bilginin hatalı olduğunu iddia etmiyoruz. Bilakis Kur'an'ı temel bilgi kaynağı olarak gören araştırmacıların mevcut Tevrat metnine karşı ihtiyatı elden bırakmamaları ve Kur'an metnine odaklanmaları gerektiğini vurgulamak istiyoruz.

³¹ 2/el-Bakara:132, 133, 136, 140; 3/Âl-i İmrân:84; 4/en-Nisâ:163; 6/En'âm, 84; 11/Hüd, 71; 12/Yüsuf:6, 38, 68; 19/Meryem:6, 49; 21/Enbiyâ:72; 29/'Ankebüt:27; 38/Şad:45.

³² 2/el-Bakara:53; 11/Hüd:110.

alan Müslüman müellifler, tefsirlerinde ve meallerinde Hz. Musa'ya Tevrat'ın verildiğini yazmaktadırlar. Kur'an hem Tevrat kelimesini hem de Musa ismini defalarca kullanıp, Hz. Musa'ya *el-kitâb, furkân, şuhuf* gibi şeyler verildiğini belirtmesine rağmen bir kere bile "Musa'ya Tevrat'ı verdik" dememektedir. Kur'an, Hz. Musa'ya Tevrat'ın verildiğini söylemiyorsa bizim Kur'an metnini dikkate almamız gerekmektedir. Aksi takdirde iki tür hata yapılmaktadır. Birincisi; Tevrat'ı Kur'an'ı anlamada temel kaynak olarak kullanmak, ikincisi de Kur'an'da ifade edilmediği hâlde Hz. Musa'ya Tevrat'ın verildiğini savunmak. Kur'an, doğumundan önce de³³ yetişkinliğinde de³⁴ ölümünden önce de³⁵ öldükten sonra da³⁶ Hz. Yakup için İsrail kelimesini kullanmamaktadır. Bu sebeple, Kur'an'ı temel bilgi kaynağı olarak gören Müslüman araştırmacılar açısından Kur'an'ın Hz. Yakup'a İsrail dememesi, Tevrat'ın İsrail demesinden daha fazla ciddiye alınması gereken bir husustur.

İkinci İddia: İsrail, şeytanî bir karakterdir.³⁷

İsrail kelimesinin etimolojisiyle ilgili önümüzde iki alternatif bulunmaktadır. Kelime ya Arapça ya da İbranice kökenlidir. Kur'an'da Arapça dışında kelimeler olup olmadığı günümüzde hâlâ tartışılan bir konudur. Kanaatimizce kelimeye, bu kelimeyi tedavüle sokan İsrailoğullarının verdiği anlamı vermek daha makul bir tercih olacaktır. Kelimenin İbranice kökenli olduğunu savunup, diğer taraftan Arapça anlamlar takdir etmek sağlıklı değildir. Yukarıda ifade edildiği üzere Tevrat'ta "Artık sana Yakup değil, İsrail denecek, çünkü Tanrı'yla, insanlarla güreşip yendin"³⁸ şeklinde bir açıklama yapılmakta ve İsrail kelimesinin anlamı "Tanrı'yla güreşip yenen" şeklinde verilmektedir.

Kanaatimizce Tevrat'ta İsrail kelimesine verilen anlam, "Tanrı'yla savaştan" veya "Tanrı'ya savaş açan" gibi bir anlamın yumuşatılmış hâli olabilir. Tevrat metninde Tanrı için kullanılan *Elohim* kelimesinin melek/melekler olarak anlaşılması durumunda da yine ilahi görevle yetkilendirilmiş bir varlıkla mücadeleden bahsedilmektedir. İlerde açıklanacağı üzere bu anlam, aynı zamanda Tanrı tarafından yetkilendirilmiş

³³ 11/Hüd:71.

³⁴ 12/Yûsuf:6, 38, 68.

³⁵ 2/el-Bakara:133.

³⁶ 19/Meryem:6.

³⁷ Bu yazıda karakter kelimesini sembolik bir düşünce, ideoloji veya metafor olarak değil, şahıs/kişi anlamında kullanacağız. Bu sebeple, İsrail'in bir karakter olduğunu söylerken, onun tarihte yaşamış bir kişi olduğunu iddia ediyoruz. İsrail'in soyundan gelenler ve ideolojisini devam ettirenler de İsrailoğulları olarak adlandırılmışlardır.

³⁸ Tekvin, 32:29.

resuller ile mücadele anlamını da ihtiva etmektedir. Bir insanın Tanrı'yla fiili olarak savaşması mümkün olmadığı için burada "Tanrı'yla savaşan" ifadesinden kasıt, Tanrı'nın elçilerine ve onların getirdiği mesaja savaş açan anlamındadır. İsrailoğulları, 5/el-Mâ'ide suresi 32. ayette insan öldürmemek ve yeryüzünde fesat çıkarmamak konusunda özel olarak uyarılmaktadırlar. İsrailoğulları bağlamında olduğu anlaşılan devamındaki ayette ise Allah'a ve resulüne karşı savaş açanların cezasından bahsedilmektedir. Bu ayetteki "Allah'a ve resulüne karşı savaş açanlar (*ellezîne yuḥāribūnallāhe ve rasūlehu*)" ifadesi, İsrail kelimesinin etimolojik anlamına işaret ediyor olabilir.

Kur'an'da İsrail karakteriyle ilgili tek bilgi, bütün yiyeceklerin İsrailoğullarına helal olmasına rağmen İsrail'in kendisine bazı şeyleri haram kılmasıdır.³⁹ Tefsirlerde İsrail'in kendisine haram kıldığı şey, çoğunlukla siyatik siniri⁴⁰ bazen de deve eti⁴¹ olarak düşünülmektedir.⁴² Siyatik sinirine dair düşüncenin kökeni Tevrat'a dayanmaktadır. Tevrat'ta Yakup'un güreşine dair anlatımdan sonra "Yakup, Peniel'den ayrılırken güneş doğdu. Uyluğundan ötürü aksıyordu. Bu nedenle İsraililer bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler. Çünkü Yakup'un uyluk kemiğinin başındaki sinire çarpılmıştı"⁴³ ifadelerine yer verilmektedir. Tefsirlerde *'ırku'n-nesā* olarak geçen siyatik siniri, Tevrat'ın İbranice metninde *gīd ha-naše* olarak yer almaktadır. Yahudi düşünür Saadya Gaon da Arapça Tevrat tercümesinde siyatik sinirini *'ırku'n-nesā* olarak karşılamaktadır. Diğer taraftan pasajda yer alan "Bu nedenle İsraililer bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler" ifadesinin sonraki dönem yazarlarının geriye

³⁹ 3/Āl-i 'İmrān:93. Bazen bu ayetle İsrailoğullarına helal iken haram kılınan bazı yiyeceklerden bahseden 4/en-Nisā':160-161 ve 6/el-En'ām:146 ayetleri arasında ilişki kurulmaktadır. Benzer şekilde Hz. İsa, İsrailoğullarına hitap ederken "daha önce size haram kılınmış bazı şeyleri helal kılmak için (3/Āl-i 'İmrān:50)" geldiğini belirtmektedir. Burada bir resulün Allah'ın emriyle bazı haramları helal kılması söz konusudur. Başka ayetlerde müşriklerin bazı şeyleri herhangi bir vahiy temeli olmaksızın haram kıldıklarından bahsedilmektedir. Bu ayetlerden birinde müşriklerden bu eylemleri için delil istenmektedir. Ayette müşriklerin belirli şeyleri haram kılarken vahiy (*'ilm*) değil, zan (*ẓann*) temelli hareket ettikleri vurgulanmaktadır (6/el-En'ām:148; 16/en-Nahl:35).

⁴⁰ Burada iki sorun vardır. Birincisi; siyatik siniri bilgisi sadece Tevrat kaynaklıdır. İkincisi; İsrail'in kendisine haram kıldığı şeyin haram kılınışının kökenine dair belirsizliktir.

⁴¹ Buna göre Medine Yahudileri, deve eti yiyen Hz. Muhammed'i; Hz. İbrahim, Hz. Yakup ve Hz. Musa'nın yolundan gitmemekle suçlamaktadırlar.

⁴² Muḳātil bin Suleymān, *Tefsīru Muḳātil bin Suleymān*, 1:290; Muḳammed b. Cerīr eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān 'an Te'vīli Āyi'l-Ḳur'ān*, 5:578-586. Müfessirler ise 3/Āl-i 'İmrān suresi 93. ayette sadece İsrail'in kendisine bir şeyi haram kıldığını, bunun İsrailoğulları için geçerli olmadığını, sırf ataları Yakup'un sünnetine uymak için kendilerine vahyedilmediği halde böyle bir şeye kalkıştıklarını nakletmektedirler. Muḳammed b. Cerīr eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān 'an Te'vīli Āyi'l-Ḳur'ān*, 5:577.

⁴³ Tekvin, 32:33.

dönük bir eklemesi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Tevrat'ın metninde Yakup'un kendisinin, siyatik sinirini yiyip yemediği bilgisi yer almamaktadır.

Kanaatimizce, İsrail'in kendisine bazı şeyleri haram kıldığına dair 3/Âl-i 'İmrân suresi 93. ayet, onun olumsuz bir karakter olduğunun delilidir. Ayet, şu şekildedir:

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَةُ قُلْ فَاتَّبِعُوا
بِالتَّوْرَةِ فَاتَّبِعُوا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Türkçe meallerde bu ayete “Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in kendisine haram kıldıkları dışında, bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi. De ki: ‘Eğer doğru söylüyorsanız Tevrat’ı getirip okuyun!’” şeklinde anlam verilmektedir. Kur’an’da İsrail’e dair tek detay bu ayette yer almaktadır. Bu sebeple, bu ayet anlaşılmadıkça İsrail'in kimliği çözülemeyecektir. Ayetle ilgili çözülmesi gereken hususların başında “Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in kendisine haram kıldıkları dışında bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi”⁴⁴ ifadesinin kim tarafından söylendiği gelmektedir. Ayetin öncesinde İsrailoğullarına atıfla *kālū* (dediler ki) şeklinde bir ifade olmadığı için bu söz, İsrailoğullarının ağızından bir nakil değil, Allah'ın verdiği bir bilgi olarak anlaşılmalıdır. Fakat ayetin devamında “De ki ‘Eğer doğru söylüyorsanız, Tevrat’ı getirip okuyun’” ifadelerine yer verilmektedir. Böyle olunca bu söz İsrailoğullarına/Yahudilere ait gibi durmaktadır. Bu cümlenin kime ait olduğunun net bir şekilde tespit edilmesi bağlamı tamamen değiştirecektir.

Kanaatimizce “Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in kendisine haram kıldıkları dışında, bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi” cümlesi İsrailoğullarından/Yahudilerden iktibas edilen bir cümle değil, Allah'ın verdiği bir bilgidir. Ayetin metni bu şekilde bir anlamayı gerekli kılmaktadır. Ayette İsrail'in kendisine bazı şeyleri haram kıldığına dair bilgi verildikten sonra *kul* (de ki) ibaresine yer verilmektedir. Bu yüzden ayetin başında İsrailoğullarına/Yahudilere atıfla gizli bir *kālū* (dediler ki) ibaresi varmış gibi meal verilmektedir. Fakat yukarıda da ifade edildiği üzere ayetin metninde böyle bir lafız yoktur. Diğer taraftan Kur’an’da *kul* ibaresinin kullanımlarına baktığımızda, her zaman için bir grubun söylediği bir cümleye karşılık olarak kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bir diğer ifadeyle, bu ibarenin kullanıldığı birçok ayetin öncesinde herhangi bir gruba nispetle aktarılan bir cümle yer almamaktadır.⁴⁵ Bu sebeple de ayette *kul* ibaresinin kullanılması, ayetin baş

⁴⁴ 3/Âl-i 'İmrân:93.

⁴⁵ Sadece 3/Âl-i 'İmrân suresindeki *kul* ibaresiyle ilgili bu türden örnekler için bkz. 3/Âl-i 'İmrân:12, 15, 26, 31, 32, 84, 95, 98, 99.

tarafındaki bilginin Yahudilerin ağzından söylendiğine delil olarak kullanılamaz.

Ayette kastedilen Tevrat, Allah tarafından indirilen mi yoksa bugün Yahudilerin elinde bulunan Tevrat mıdır? Ayette “Tevrat indirilmeden önce (*min kabli en tunezzele et-Tevrât*)” ifadesi, Allah tarafından söylendiği için burada kastedilen Tevrat’ın Allah tarafından İsrailoğullarına indirilen Tevrat olduğu açıktır. Ayetle ilgili bir diğer detay da “onu okuyun” şeklinde tercüme edilen *fetlühâ* ifadesiyle ilgilidir. Bu fiilin en temel kök anlamı; takip etmek, tabi olmak, peşinden gitmek, uymak, izlemek şeklindedir.⁴⁶ el-İşfehâni (ö. 502/1108), bu fiilin kökünü açıklarken şu ifadelerle yer vermektedir: “Bir kişiyi, aralarında hiç kimsenin bulunamayacağı kadar yakın bir şekilde izlemek ve ona uymaktır. Bu, bazen bizzat bedenle izlemeyi bazen de hükümde birine uymayı ifade eder.”⁴⁷ Kur’an’da da kelimenin bu anlamlarda kullanıldığı örnekler mevcuttur.⁴⁸ Bu kullanımlardan hareketle, *fetlühâ* ifadesine “Tevrat’ı okuyun” değil, mealen “İndirdiğim Tevrat’a tabi olun, onu takip edin!” anlamı vermek mümkündür. 3/Âl-i ‘İmrân suresi 93. ayetteki *fetlühâ* ibaresine böyle bir anlam takdir ettiğimizde ayette iki kez geçen Tevrat kelimesiyle Yahudilerin elinde bulunan değil, Allah’ın indirdiği Tevrat’ın kastedildiği söylenebilir.

Yukarıda zikredilen çıkarımlardan hareketle, Allah’ın indirdiği Tevrat’ta belirli yiyeceklerle ilgili İsrail’in iddia ettiği şekilde bir haramlık söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. İsrailoğulları ise ataları İsrail’in vahiy temelli olmaksızın ihdas ettiği haramlığı, vahiymiş gibi bugün ellerinde bulunan Tevrat’ta devam ettirmektedirler. Ayette Allah’ın indirdiği Tevrat’ta böyle bir hükmün olmadığı ve İsrailoğullarının/Yahudilerin bu konuyla ilgili vahye dayanmadıkları vurgulanmaktadır. Devam eden ayetlerde Allah’a iftira atmaktan bahsedildiği için bu ayetin geleneksel Yahudi düşüncesine ve bugün elimizde bulunan Tevrat’a yönelik bir reddiye olduğu söylenebilir.

“Tevrat indirilmeden önce, İsrail’in kendisine haram kıldıkları dışında, bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi” cümlesinin Allah tarafından söylendiğini iddia ettiğimizde cevaplanması gereken ikinci soru şudur: İsrailoğullarına bütün yiyeceklerin helal olması nasıl mümkün olabilir? Tüm yiyeceklerin İsrailoğullarına helal olduğunu kabul etmek, onların yiyecekler

⁴⁶ “The Arabic Lexicon, t-l-v maddesi,” <https://arabiclexicon.hawramani.com/search/%D8%AA%D9%84%D9%88> (Erişim: 1.10.2024).

⁴⁷ Râğib el-İşfehâni, *Müfredat*, t-l-v maddesi.

⁴⁸ 3/Âl-i ‘İmrân:113; 11/Hüd:17; 91/eş-Şems:2.

konusunda hiçbir sınırlarının olmadığını, yani her şeyi yediklerini kabul etmeyi gerektirir. Fakat Kur'an'a göre İsrailoğullarına *ṭayyibāt* olarak tanımlanan temiz yiyeceklerden yemeleri emredilmiştir.⁴⁹ Hatta İsrailoğulları bu konuda serbest bırakılmamışlar, bilakis *ṭayyibāt* dışındaki yiyeceklere yönelmeleri durumunda Allah'ın gazabına muhatap olmakla tehdit edilmişlerdir.⁵⁰ Ayetlerdeki *ṭayyibāt*, açık bir şekilde helal kılındığına göre bu durumda *ḥabā'is* diye ifade edilen ve helal olmayan yiyecekler olması zorunludur.⁵¹

Bilindiği üzere Yahudilerin Hz. Musa'ya indirildiğine inandıkları ve bugün elimizde bulunan Tevrat'ta ve Yahudi kaynaklarında Nuh öncesinde sadece sebze ve bitki türünden toprağın bitirdiklerinin helal olduğu,⁵² tufandan sonra ise hayvan etinin de helal kılındığı ifade edilmektedir.⁵³ Tevrat'ta yer alan "Bütün canlılar size yiyecek olacak. Yeşil bitkiler gibi, hepsini size veriyorum"⁵⁴ ifadesi de Nuh tufanı sonrasında yiyeceklerle ilgili dikkat çekici bir kayıttır.⁵⁵ Bazı Müslüman müellifler, ayetteki bütün yiyeceklerin İsrailoğullarına helal olduğu ifadesiyle Yahudi kaynaklarındaki bu bilgileri ilişkilendirmektedir. Fakat Tevrat metni bu bilgiyle çelişen başka bilgiler de paylaşmaktadır. Buna göre Tanrı, tufan öncesinde Nuh'a şöyle demektedir: "Yeryüzünde soyları tükenmesin diye yanına temiz hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan ikişer çift, kuşlardan yedişer çift al."⁵⁶ Yine tufan sonrasıyla ilgili "Nuh Rabb'e bir sunak yaptı. Orada temiz hayvanların ve kuşların hepsinden yakmalık sunular sundu"⁵⁷ ifadelerine yer verilmektedir. Bu pasajlara göre, Nuh zamanında temiz ve kirli sayılan hayvanların bilgisi mevcuttur. Bu pasajlarda geçen temiz hayvanlar (*ha-behema ha-ṭehora*) ifadesi, Kur'an'daki *ṭayyibāt* kelimesini andırmaktadır.⁵⁸ Nuh'la ilgili verilen bu bilgilere göre çok erken dönemlerden itibaren insanlara her şeyin helal

⁴⁹ 2/el-Bakara:57; 7/el-A'râf:160; 10/Yûnus:93.

⁵⁰ 20/Tâhâ:81.

⁵¹ 7/el-A'râf:157.

⁵² Tekvin, 1:29-30.

⁵³ Babil Talmudu, Sanhedrin, 59b.

⁵⁴ Tekvin, 9:3.

⁵⁵ Geleneksel Yahudi düşüncesine göre, Nuh tufanından sonra insanların et yemesine izin verilmiştir. Bununla birlikte et yeme yasağının sadece hayvan öldürerek yenilen etler için geçerli olduğu da iddia edilmiştir. Yahudi geleneğindeki tartışmalar için bkz. "Are You Sure Meat Was Forbidden Until After the Flood?", https://www.chabad.org/parshah/article_cdo/aid/3087361/jewish/Are-You-Sure-Meat-Was-Forbidden-Until-After-the-Flood.htm#footnoteRef3a3087361 (Erişim: 29.09.2024).

⁵⁶ Tekvin, 7:2. Ayrıca bkz. Tekvin, 7:8.

⁵⁷ Tekvin, 8:20.

⁵⁸ *ha-behema ha-ṭehora* ifadesinin birebir Arapça karşılığı *el-behâ'im eṭ-ṭâhira* şeklindedir.

olmadığı açıktır. Bir diğer ifadeyle, Tevrat'ın indirilmesinden önce İsrailoğullarına bütün yiyeceklerin helal olduğu bilgisi, Tevrat'ta zikredilen insanlık tarihindeki temiz-kirli yiyecekler bilgisiyle çelişmektedir. Elimizdeki Tevrat'a göre eti yenen ve yenmeyecek olan hayvanların detaylı listesi, Hz. Musa zamanında verilmektedir.⁵⁹

İsrail'in bazı şeyleri kendisine haram kılması iki ihtimale dayanmaktadır. Birincisi, bireysel bir tercihtir. İkincisi ise vahye dayanmadığı hâlde bir şeyin haram olduğunu iddia etmektir.⁶⁰ Eğer İsrail, kendi hevasına uyarak bazı helalleri haram kıldıysa, bu durum vahye aykırı bir tavidir. Kur'an'da insanların kendi hevasından helal ve haramlar ilan etmesi, Allah'a iftira atmak olarak tanımlanmıştır.⁶¹ Allah'a iftira atmak olarak değerlendirilecek hususlar, 66/et-Taḥrīm suresi ilk ayette olduğu gibi bireysel tercihler değil, Allah'tan gelmediği hâlde vahiyle bildirildiğini iddia ederek haram veya helal kılınmış hususlardır.⁶² İsrail'in bazı şeyleri kendisine haram kılmasının hangi gruba girdiği ayetin bağlamından anlaşılmaktadır. İsrail'le ilgili ayetin hemen devamında "Artık bundan sonra kim Allah adına yalan uydurursa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir. De ki: "Allah doğru söyledi. Öyle ise *ḥanīf* olarak İbrahim'in milletine tabi olun. O müşriklerden değildi"⁶³ ifadelerine yer verilmektedir. Bu ayetlerin bağlamına göre İsrail'in, vahiy temelli olmaksızın bazı şeyleri haram kıldığı iddia edilebilir ve bu da Allah'a iftira olarak değerlendirilebilir. 3/Āl-i 'İmrān suresi 95. ayetteki "De ki: "Allah doğru söyledi (*kul şadaqallāh*)" ifadesi de 3/Āl-i 'İmrān suresi 93. ayetin sonundaki "Eğer doğru söylüyorsanız (*in kuntum şādiḳīn*)" ifadesiyle 3/Āl-i 'İmrān suresi 94. ayetteki "Kim yalan uydurarak Allah'a iftira atarsa (*fe-meni'fterā 'alallāhi'l-keḳzibe*)" ifadelerinde vurgulanan Allah adına yalan söyleme bağlamını teyit etmektedir. Kanaatimizce ayetin odak noktası, vahiy temelli olmaksızın bazı şeylerin haram kılınması bir kenara, uydurulan haramın kaynağını vahiy olarak göstermedir. Yani sadece bireysel bir tercih söz konusu değildir. Bir haram ihdas edilmektedir ve bu haramlığın kaynağı vahiyymiş gibi gösterilerek insanlar manipüle edilmektedir. Ayetin siyak ve sibakına bakıldığında bunu destekleyici ifadelere rastlanmaktadır. Nitekim bu ayetlerin öncesinde yer alan 3/Āl-i 'İmrān suresi 78. ayette Allah'tan

⁵⁹ Levililer, 11:3-47; Tesniye, 14:3-21.

⁶⁰ Allah resullerinin haram ve helal kılma yetkileri Allah'ın emrini açıklama şeklinde anlaşılmalıdır. Bkz. 3/Āl-i 'İmrān:50; 7/el-A'rāf:157.

⁶¹ 5/el-Mā'ide:87; 6/el-En'ām:136, 138-140, 143-145, 151; 10/Yūnus:59, 93; 16/en-Nahl:35, 116.

⁶² Bkz. 6/el-En'ām:93.

⁶³ 3/Āl-i 'İmrān:94-95.

gelmeyen şeyleri, Allah'tan geldi diye sunmak, Allah adına yalan uydurmak olarak nitelendirilmektedir.⁶⁴

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, 3/Âl-i 'İmrân suresi 93. ayetin başında İsrailoğullarına/Yahudilere atıfla *kālū* (dediler ki) şeklinde bir lafız olmamasından ötürü “Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in kendisine haram kıldıkları dışında, bütün yiyecekler İsrailoğullarına helaldi” cümlesi, kanaatimizce İsrailoğullarının ağzından söylenmiş bir cümle değil, Allah tarafından verilen bir bilgidir. Fakat herhangi bir kısıtlama olmaksızın bütün yiyecekler İsrailoğullarına helal olamayacağına göre bu durumda ayetin farklı bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Kanaatimizce buradaki kilit konumda olan lafızlar, *eṭ-ṭa'ām* (الطعام) ve *ḥillan* (حلال) kelimeleridir. Bu iki kelime veya en azından birisi, bugün anladığımız anlamda yiyecek ve helal dışında bir anlama gelmelidir.

Kur'an'da geçen *eṭ-ṭa'ām* kelimeleri incelendiğinde, genelde yiyecek bağlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu kök; fiil olarak “gıda almak, beslenmek, bir şey yemek, tatmak”, isim olarak da “gıda, yiyecek, besin” gibi anlamlara gelmektedir.⁶⁵ Bu kelimenin, aslında buğday anlamına geldiği, ancak daha sonra yenilen tüm gıdalar için genel bir isimlendirmeye dönüştüğü ifade edilmiştir. İbranice ve Aramicede *ṭ-ṣ-m* (טסמ) kökü; “tatmak, tadına bakmak, algılamak, denemek, test etmek, incelemek, akıl, mantık, gerekçe, tecrübe, haz, keyif, rıza, buyruk, karar, ferman, karar mercii, otorite, düzen, nizam” gibi farklı anlamlara sahiptir.⁶⁶ Süryanicede ise *ṭ-ṣ-m* (ܬܫܡ) kökü “tatmak, yemek, anlamak, kavramak” anlamlarında kullanılmaktadır.⁶⁷ Bu kök; Akadcada “haber, anlayış, durum” gibi anlamlara gelmektedir.⁶⁸

⁶⁴ 3/Âl-i 'İmrân suresi 92. ayetteki “Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe asla *birre* erişemezsiniz. Her ne infak ederseniz, Allah onu bilir” şeklinde ifadeler de kanaatimizce İsrail ile ilgilidir. Krs. 2/el-Bakara:44, 267.

⁶⁵ Rāḡib el-İşfehānī, *Müfredāt*, *ṭ-ṣ-m* maddesi, 909-910; Doha Dictionary, *ṭ-ṣ-m* maddesi <https://www.dohadictionary.org/dictionary/%D8%B7%D8%B9%D9%85> (Erişim: 14.09.2024).

⁶⁶ *The Dictionary of Classical Hebrew*, 3:372; Ernest Klein, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language for Readers of English*, 247; Samuel Tregelles, *Gesenius' Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament Scriptures*, 323; Marcus Jastrow, *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, 543-544; Michael Sokoloff, *A Dictionary of Jewish Babylonian Aramaic of the Talmudic and Geonic Periods*, 510-511; Samuel Lee, *A Lexicon, Hebrew, Chaldee, and English*, 238; J. Hoftijzer ve K. Jongeling, *Dictionary of the North-West Semitic inscriptions*, 1:427.

⁶⁷ Payne Smith, *A Compendious Syriac Dictionary*, 179; Louis Costaz, *Dictionnaire Syriaque-Français/Syriac-English Dictionary/Ķāmus Siryānī 'Arabī*, 130; Michael Sokoloff, *A Syriac lexicon a translation from the Latin, correction, expansion, and update of C. Brockelmann's Lexicon Syriacum*, 542-543.

⁶⁸ Hayim ben Yosef Tawil, *A Biblical Hebrew And Akkadian Comparative Lexicon*, 132; Jeremy Black, Andrew George, Nicholas Postgate, *A Concise Dictionary of Akkadian*, 414.

Ge'ez dilinde de kelimenin “tatmak, tatlı olmak, lezzetli, tecrübe etmek” gibi anlamları mevcuttur.⁶⁹ Yahudi geleneğinde emir ve yasakların gerekçeleri, tesis edilmelerindeki hikmetler için bu kökten gelen *ta'amey ha-mitsvot* (*mitsvaların hikmetleri, gerekçeleri*) ifadesi kullanılmaktadır. Mezmurlar kitabında da bu kök; sağduyu, anlayış, makul tavır gibi anlamlarda kullanılmaktadır.⁷⁰ Yunus kitabında ise *ta'am* kelimesi ferman, buyruk anlamında “kralın buyruğu (*ta'am ha-meleh*)” şeklinde yer almaktadır.⁷¹ Daniel kitabında da bu kökten gelen *te'em* kelimesinin üç yerde Babil kralı Nebukadnetsar'ın buyruğunu ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir.⁷² Ezra kitabında da benzer şekilde *te'em* kelimesi; emir, ferman, buyruk, yetki anlamında kullanılmaktadır.⁷³ Aynı bağlamda “İsrail Tanrısı'nın buyruğu (*ta'am Elah Yisra'el*)” ifadesinde bu kök; emir, ferman, buyruk anlamlarında kullanılmaktadır.⁷⁴ Yine Ezra kitabında Rehum adlı bir yöneticiden “*Rehum be'el te'em* (yetki sahibi Rehum)” şeklinde bahsedilmektedir.⁷⁵ Sami dillerinde *t-'m* kökü incelendiğinde biri yiyecek, diğeri de buyruk/ferman olmak üzere iki temel anlama geldiği görülmektedir.

İncelememiz gereken diğer kelime ise ayette *hullen* şeklinde geçmekte ve ittifakla “helal” olarak tercüme edilmektedir. Arapçada *h-l-l* kökü; “açmak, çözmek, serbest bırakmak, seyreltmek, yaymak, inmek, inerken hafifletmek, ağırlıkları atmak, bir bütünü parçalarına ayırıp parçalarını asli unsurlarına döndürmek” gibi anlamlarda kullanılmaktadır.⁷⁶ Yemini kefaretle bozmak da bu kökle ifade edilmektedir.⁷⁷ Bir şeyin yukarıdan inmesi anlamında kullanılan *hulul* kelimesi de bu kökten gelmektedir. Etimolojik anlamına göre *halal* kelimesi de “çözölmüş, serbest bırakılmış, izin verilmiş” anlamındadır. Örneğin Hz. İsa, özel olarak kısıtlanmış bazı yasakları serbest bırakmıştır (*veli-uħille lekum ba'dellezi ħurtime aleykum*).⁷⁸ Hz. Musa da dilindeki düğümün çözümlmesini istemiştir (*vaħlul uħdeten min lisani*).⁷⁹ Bu açıklamalar ışığında

⁶⁹ Wolf Leslau, *Comparative Dictionary of Ge'ez*, 583.

⁷⁰ Mezmurlar, 119:66.

⁷¹ Yunus, 3:7.

⁷² Daniel, 3:10, 12, 29.

⁷³ Ezra, 4: 19, 21; 5:3, 9, 13; 6:1, 8, 11, 12.

⁷⁴ Ezra, 6:14. Bu pasaj, Hıristiyan numaralandırmasında 6:13'te yer almaktadır.

⁷⁵ Ezra, 4:8, 9, 17. Kitab-ı Mukaddes çevirilerinde bu tabir “vali Rehum” şeklinde tercüme edilmektedir.

⁷⁶ Rāğib el-İşfehānī, *Müfredât*, h-l-l maddesi; “The Arabic Lexicon, h-l-l maddesi,” <http://arabiclexicon.hawramani.com/search/%D8%AD%D9%84%D9%84> (Erişim: 14.09.2024); “el-Mu'cemu't-Tarihî li'l-Luğati'l-'Arabiyye, h-l-l maddesi,” <https://www.almojam.org/root?id=5414> (Erişim: 22.09.2024).

⁷⁷ 66/Tahrîm:2

⁷⁸ 3/Âl-i 'Imrân:50. Krş. 4/en-Nisâ':160; 6/el-En'âm:146.

⁷⁹ 20/Tâhâ:27.

kelimenin en temel kök anlamı; bir düğümü, kapalı ve muğlak bir şeyi açmak, çözmek, böylece o kapalılık ve düğüm içerisindeki her bir şeyi aslına irca edip yerli yerine oturtmaktadır. Gidilen, konaklanan, varılan, inilen, ulaşılan bir mekân (*meḥill, maḥall*) anlamı da muhtemelen yük hayvanının yüklerinin çözülmesinden, yani bir yere konaklama amacıyla varılmasından veya bir şeyle ilgili muğlaklığın netleştiği, düğümün çözüldüğü, hedefe ulaşıldığı yer olmasından hareketle söylenmektedir.

Bazı ayetlerde ilginç bir şekilde *ḥalāl* kelimesiyle yetinilmeyerek *ḥalālen ṭayyiben* ifadesi kullanılmaktadır.⁸⁰ Meallerde bu kalıp genellikle “temiz ve helal” şeklinde tercüme edilmektedir. Helal kelimesi tek başına yenilmesi uygun olan temiz yiyecekler anlamına geliyorsa, ardından *ṭayyiben* kelimesinin yer alması dikkat çekicidir. Bir diğer ifadeyle, helal yiyecekler arasında temiz olmayan yiyecekler mi var ki *ṭayyiben* kelimesiyle ek bir özellik vurgulanmıştır? Yine bazı ayetlerde temiz rızıklardan yenilmesi emredildikten sonra “Şeytanın adımlarını takip etmeyin (*ve-lā tettebi’ū ḥuṭuvāti’ş-şeyṭān*)” uyarısı yapılmaktadır.⁸¹ Bu durumda temiz olarak tasnif edilenlerin dışındaki şeylerin yenilmesi, bir diğer ifadeyle onların dışında kalanlara *ḥalālen ṭayyiben* muamelesi yapılması şeytanın adımlarını takip etmek anlamına gelmektedir. Bir başka ayette de Allah’ın izin verdiği *ṭayyibātı* haram kılmak, Allah’a karşı haddi aşmak olarak nitelendirilmektedir.⁸² Yine insanların kendi hevasından helal ve haramlar ihdas etmeleri, yiyeceklerde kişiye özel haramlar belirlemeleri, Allah’a iftira atmak olarak tanımlanmıştır.⁸³

Ayetler bir bütün olarak incelendiğinde Allah tarafından temiz olarak tanımlanmış gıdaların yenilmesindeki hassasiyet dikkat çekicidir. Allah’ın temiz ve helal gıdalara yönelik bu denli hassasiyeti, temiz ve helal gıdalarla beslenmenin fark edemediğimiz çok önemli yönleri olduğunu göstermektedir. Eğer İsrail karakteri, kendi hevasına göre vahye aykırı bir şekilde yiyeceklerle ilgili bir tasarrufta bulunduyorsa bu girişim, ayetin ifadesiyle şeytanın adımlarını takip etmek olarak nitelendirilmektedir. Yiyeceklerin insanın sadece biyolojik durumunu değil, aynı zamanda psikolojisini, karakterini ve düşüncelerini de etkilediği bilinen bir gerçektir. Böyle olunca Kur’an’da insanların temiz yiyeceklerle beslenmesi

⁸⁰ 2/el-Bakara:168; 5/el-Mâ’ide:88; 8/el-Enfâl:69; 16/en-Nahl:114.

⁸¹ 2/el-Bakara:168; 6/el-En’âm:142.

⁸² 5/el-Mâ’ide:87.

⁸³ 6/el-En’âm suresinde yiyeceklerle ilgili haramlık iddiaları çok geniş bir şekilde konu edinilmektedir. Bkz. 6/el-En’âm:118-154. Ayrıca bkz. 16/en-Nahl:116.

konusundaki hassasiyet daha anlamlı olmaktadır. İsrail'in soyunun semavi ikramlara mazhar olmaları (*menn* ve *selvā*),⁸⁴ gıdaların insanların düşünce ve eylemlerine etkisinin sonucu olarak açıklanabilir. Muhtemelen bu semavi ikramlar, bu soyun besinler üzerinden ıslah edilmesine dair özel bir müdahaledir.

İbranice ve Aramicede *ḥ-l-l* (חלל) kökü birkaç farklı anlama gelmektedir. Bunlardan ilki; “kutsal dışı, din dışı, kutsal olmayan, sıradan” anlamındadır. Zaman içerisinde bu kelime anlam genişlemesine uğrayarak “kutsalın dışına çıkmak, kutsalı çiğnemek, kutsalı ihlal etmek, kutsala saygısızlık yapmak” anlamında kullanılmıştır. Kelimenin kök anlamında ayrıca “flüt, düdük, oyuk, yuvarlanmak, dönmek, delik açmak, gevşetmek, açık bırakmak, çözmek, dağıtmak, daire çizmek, sınır oluşturmak, çerçeve belirlemek, dairenin dışına yerleştirmek” gibi anlamlar mevcuttur.⁸⁵ Süryanicede *ḥ-l-l* (ܫܠܠ) kökü; “girmek, temizlemek, ihlal etmek” gibi anlamlarda kullanılmaktadır.⁸⁶ Ugarit dilinde ise *ḥ-l-l* kökü; “kutsal olmaktan çıkarmak, rahatlatmak, özgürleştirmek” gibi anlamlarda kullanılmaktadır.⁸⁷

Kelimenin etimolojisine bakıldığında *ḥ-l-l* kökünün; din dışı, kutsal olmayan, sıradan insanların kullanımına ait gibi anlamlara geldiği anlaşılmaktadır. Kelime; bir mabede, tanrıya veya herhangi bir dinî unsura adanmamış her türlü yiyecek, obje veya insan için kullanılmaktadır. Kelimenin sözlüklerde yer alan “kirlenmiş”, “mukaddes olmayan”, “temiz olmayan” gibi anlamları, bağlam gereği olarak mabede veya herhangi bir tanrıya adanma özelliğini kaybetmiş yiyecek, obje veya insanlar için kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer ifadeyle *ḥ-l-l* kökü; üzerine kutsama yapılmamış, dinî bir ritüel için adanmamış anlamına gelmektedir. Yiyecekler veya objeler eğer kutsanmış/adanmış değilse, bu durumda onlar bütün insanlar için kutsal olmayan yani kullanımına izin verilen, helal şeyler hâline gelmektedir.⁸⁸

⁸⁴ 2/el-Bakara:57; 7/el-A'râf:160; 20/Tâhâ:80.

⁸⁵ *The Dictionary of Classical Hebrew*, 3:234; Tregelles, *Gesenius' Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament Scriptures*, 281; Klein, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language for Readers of English*, 219; Sokoloff, *A Dictionary of Jewish Babylonian Aramaic of the Talmudic and Geonic Periods*, 463; Jastrow, *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*, 470-471; Lee, *A Lexicon, Hebrew, Chaldee, and English*, 201.

⁸⁶ Sokoloff, *A Syriac lexicon a translation from the Latin, correction, expansion, and update of C. Brockelmann's Lexicon Syriacum*, 456-457.

⁸⁷ Gregorio del Olmo Lete ve Joaquin Sanmartin, *A Dictionary of the Ugaritic Language in the Alphabetic Tradition*, 354-355.

⁸⁸ Wolf Leslau, *Ethiopic and South Arabic Contributions to the Hebrew Lexicon*, 20.

Kur'an'da Allah'ın değer atfettiği sembollere saygısızlık yapılmaması bu fiil kullanılarak emredilmiştir (*lā tuḥillū şe'airallāh*).⁸⁹ Ayetin ilerleyen kısmında ise kişinin ihramdan çıktığında avlanabileceği belirtilmiştir (*ve-izā ḥaleltum feṣṭādū*). İhramdan çıkma ifadesi ayette *ḥ-l-l* kök harfleriyle *ḥaleltum* şeklinde geçmektedir. Kutsal bir eylem yapılırken, yani *menāsik* adı verilen ritüeller gerçekleştirilirken kişi "haram" yani kutsanmış/adanmış bir dairede hareket etmektedir. Bu dairede kişi belli şeylerle kısıtlanır, yani "mahrum" bırakılır. Ne zaman ki kutsallıktan/adanmışlıktan /kısıtlanmışlıktan (*iḥrām*) çıkılır, kişi o zaman helal dairesine yani sıradan, kamuya açık, herhangi bir kısıtlama olmayan alana geçmiş olur. Benzer şekilde Kâbe için *mescid-i ḥarām*⁹⁰ veya *beyt-i muḥarram*,⁹¹ belirli kısıtlamaların olduğu aylar için *eş-şehru'l-ḥarām*⁹² denmesi de bu çerçevede anlaşılmaktadır. Nitekim haram ayların dışında kalan aylar için de herhangi bir kısıtlama olmayan aylar anlamında *eşhuru'l-ḥill* ifadesi kullanılmaktadır. Kur'an'da da müşriklerin bazı yılları haramlıktan çıkardıkları, böylece Allah'ın haram kıldıklarını normalleştirdikleri (*fe-yuḥillū mā ḥarremallāh*) anlatılırken de bu fiil kökü kullanılmaktadır.⁹³

Yahudilikte din adamları grubu olan kohenlerin evlenebilecekleri kadınlar sınırlandırılmıştır.⁹⁴ Bir kohen, kohenlerin evlenmesi caiz olmayan bir kadınla evlenirse, bu evlilikten doğan erkek çocuk, kohen statüsüne sahip olmayan anlamında İbranice *ḥalal* olarak adlandırılır. Böylece çocuk, Tanrı'ya adanmış olmaktan çıkıp normal halktan biri hâline gelmektedir. Benzer şekilde Mişna içerisinde *ḥullin* adıyla bir risale bulunmaktadır. *Ḥullin* Risalesi, kutsal amaçlar dışında, günlük kullanım için hayvan ve kuşların kesilmesine dair hükümleri ele alır. Burada *ḥullin* kelimesi, sıradan, rutin, kutsal olmayan anlamında kullanılmaktadır. Yine İbranice *ḥol* (חל) kelimesi dinî gün dışında kalan standart günler için kullanılmaktadır. Örneğin, Şabat haftalık kutsal bir gündür. Şabat ve diğer bayram günlerinin dışında kalan günler; herhangi bir özelliği, ayrıcalığı olmayan gün anlamında *yom ḥol* (sıradan gün) tabiriyle ifade edilmektedir.

⁸⁹ 5/el-Mâ'ide:2. Türkçede kullanılan bir şeyin saygınlığına veya kutsallığına "halel getirmek" veya bir şeyi "ihlal etmek" ifadeleri de bu kökten gelmektedir. Tevrat'ta Şabat'ı ihlal etmek *ḥ-l-l* fiil köküyle "Kim onun kutsallığını bozarsa (*mehaleleha*)" şeklinde ifade edilmiştir. Bkz. Çıkış, 31:14.

⁹⁰ 2/el-Bakara:144, 149, 150, 191, 196, 217; 5/el-Mâ'ide:2; 8/el-Enfâl:34; 9/et-Tevbe:7, 19, 28; 17/el-İsrâ':1; 22/el-Hac:26; 48/el-Feth:25, 27.

⁹¹ 14/İbrâhim, 37.

⁹² 2/el-Bakara:194, 217; 5/el-Mâ'ide:2, 97.

⁹³ 9/et-Tevbe:37.

⁹⁴ Levililer, 21:7.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında *eṭ-ṭa‘ām* ve *ḥıllan* kelimelerinde şu farklı anlamlar bulunmaktadır. *eṭ-ṭa‘ām*: 1) yiyecek 2) buyruk, emir ve yasaklar. *Ḥıllan*: 1) helal, izin verilmiş 2) sıradan, normal, kutsallık içermeyen 3) çözülmüş, seyreltilmiş, ayrıştırılmış, aslına irca edilmiş. Yukarıda takdir edilen farklı anlamlara göre, 3/Āl-i ‘İmrān suresi 93. ayetin tefsirî meali şu alternatiflerle verilebilir:

1-(yiyecek+helal): “İsrail’in kendisine haram kıldıkları hariç, İsrailoğullarına bütün yiyecekler helaldi, yenilmesine izin verilmişti.”

2-(yiyecek+sıradan): “İsrail’in kendisine haram kıldıkları hariç, bütün yiyecekler İsrailoğulları için sıradan, tabu olmayan, kutsallığı olmayan, normal şeylerdi.”

3-(yiyecek+çözülmüş): “İsrail’in kendisine haram kıldıkları hariç, bütün yiyecekler İsrailoğulları için çözülmüş, ayrıştırılmış, netleştirilmiş, yerli yerine konulmuş, aslına irca edilmişti, yiyecekler arasından neyin haram, neyin helal olduğu açıktı, her şey netti, muğlak bir durum yoktu.”⁹⁵

4-(buyruk+helal): “İsrail’in kendisine haram kıldıkları hariç, bütün buyruklar, bütün emir ve yasaklar İsrailoğulları için helaldi, izin verilen şeylerdi.”

5-(buyruk+sıradan): “İsrail’in kendisine haram kıldıkları hariç, bütün buyruklar, bütün emir ve yasaklar İsrailoğulları için normal, herkesin eşit derecede muhatap olduğu, tabu ve kutsallık içermeyen şeylerdi.”

6-(buyruk+çözülmüş): “İsrail’in kendisine haram kıldıkları hariç, bütün buyruklar, bütün emir ve yasaklar, İsrailoğulları için çözülmüş, ayrıştırılmış, netleştirilmiş, yerli yerine konulmuş, aslına irca edilmişti, emir ve yasaklar arasından neyin haram, neyin helal olduğu açıktı, her şey netti, muğlak bir durum yoktu.”

Bu verilen manalar arasından üçüncü ve altıncı meal teklifinin daha uygun olduğu iddia edilebilir. *Ḥıllan* kelimesi için helal anlamını tercih etmememizin sebebi, her türlü yiyeceğin helal olmasının sünnetullahaya aykırı olmasıdır. Örneğin, putlar adına kesilen hayvanların ve leşin insanlık tarihinin herhangi bir döneminde herhangi bir topluluk için helal olması söz konusu olamaz. Buradan hareketle de İsrailoğullarına bütün yiyeceklerin helal olması mümkün değildir. Bu sebeple, bu anlamı tercih etmiyoruz.

⁹⁵ Ayete bu şekilde meal verdiğimizde, 6/el-En‘ām:119. ayette yer alan “Allah, haram kıldığı şeyleri size ayrıntılı olarak açıklamıştır (*ve-ḳad faṣṣale lekum mā ḥarrame ‘aleykum*)” ifadesiyle aynı anlam kastedilmektedir.

Burada şu soru akla gelmektedir: Allah'ın rızık olarak *ṭayyibāttan* helal ettiklerini haram kılma yetkisinin hiç kimsenin yetkisinde olmadığına dair "Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti ve temiz rızıkları kim haram etti?"⁹⁶ şeklindeki ayet, İsrail adlı karaktere gönderme olabilir mi?

Konuyla ilgili bir diğer ihtimali de Kur'an araştırmacılarının dikkatine sunmak istiyoruz. eṭ-Ṭaberī'nin nakline göre Ḍaḥḥāk (ö. 105/723), 3/Āl-i 'İmrān suresi 93. ayette *munkaṭı' istiṣnā'* olduğu kanaatindedir.⁹⁷ Bu durumda istisna edilen şey (*musteṣnā'*), kendisinden istisna yapılan şeyden (*musteṣnā' minh*) bir cüz değildir. Böyle olunca ayette *musteṣnā' minh* "yiyceklerin tamamı (*kullu't-ṭa'ām*)" olduğu için *musteṣnā'* yiyecek türünden bir şey olmamalıdır. Bu ihtimale göre İsrail'in ihdas ettiği haram, Şabat'la ilgili olabilir. Yukarıda da ifade edildiği üzere İbranice *ḥol* kelimesi, içinde herhangi bir yasağın olmadığı normal günler için kullanılmaktadır. Şabat ve diğer bayram günlerinin dışında kalan günler; içerisinde özel yasaklamaların olmadığı, tabu olmayan, herhangi bir kutsallığı olmayan, sıradan gün anlamında *yom ḥol* olarak ifade edilmektedir. Yahudiler için Şabat günü ise haftalık kutsal gündür. Şabat gününde riayet edilmesi gereken otuz dokuz yasak türü bulunmaktadır. Bunlar; ekim-dikim yapmak, toprağı işlemek, meyve veya bitki koparmak, hasat yapmak, bir ürünü sıkarak suyunu çıkarmak, ürünü kabuklarından hava yoluyla ayırmak, yiyecekleri temizlemek, gıdaları öğütme, yiyecekleri elekten geçirmek, toz gıdaları suyla karıştırmak (hamur yoğurmak), yemek pişirmek, hayvanlara kapan kurmak, avlanmak, deri yüzmek, yıkamak, boyamak, yazmak, silmek, bağlamak, çözmek, kesmek, inşa etmek, yıkmak, ateş yakmak, söndürmek ve taşımak gibi yasaklardır.⁹⁸ Şabat günü yasaklanan bu eylemler, diğer günlerde serbesttir. Bu çerçevede Şabat, kendine özel haramları olan kutsal bir gündür. Kur'an'da *aṣḥāb-ı sebt* diye bilinen grubun lanetlendiği belirtilmektedir.⁹⁹ Bu topluluğun, kendilerine emredilmediği hâlde Şabat'ı kutsal sayıp aşırı tazimde buldukları için lanetlendiği iddia edilmektedir.¹⁰⁰ Zira Şabat'ı kutsal kabul etmek, Allah'ın yedinci gün dinlendiğini kabul etmeyi gerektirir.¹⁰¹ Ayrıca Tevrat'a göre Şabat'ı ihlal

⁹⁶ 7/el-A'rāf:32.

⁹⁷ Muḥammed b. Cerīr eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān 'an Te'vīli Āyi'l-Ḳur'ān*, 1:580.

⁹⁸ Mişna, Şabat, 7:2. Şabat yasaklarının detaylı listesi için bkz. Yasin Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*, 228-236.

⁹⁹ 4/en-Nisā':163.

¹⁰⁰ Bkz. Esra Erdoğın Şamhoğlu, *Kur'an'ın İlk Muhataplarının Bilgi Zemini Ashab-ı Sebt Örneği* (Doktora Tezi); Ramazan Demir ve Hasan Mustafa Arslan, *Yorgun Maymunlar Günü Sebt Şabat*, İstanbul: HMA Yayın, 2017.

¹⁰¹ Bkz. Çıkış, 20:8-11.

etmenin cezası ölümdür.¹⁰² Bu açıklamalar ışığında ayette *munkaṭı‘ istiṣnā’* olması durumunda İsrail’in haram ihdas ettiği husus, Şabat’a kutsallık atfetme ve bunun sonucunda ortaya çıkan Şabat yasakları olabilir. Bu noktada 3/Āl-i ‘İmrān suresi 93. ayetin muradının ortaya çıkarılması, fark edemediğimiz detayları, kaynakları ve bakış açılarını yakalayabilecek Kur’an araştırmacılarının gayretlerini beklemektedir.¹⁰³

Üçüncü İddia: İsrail’in soyundan nebi veya nebiler çıkmıştır.

İsrail’in kötü bir kişi olması, soyundan peygamberler çıkmasına engel değildir. Kur’an’da Hz. İbrahim’in babası Azer putperest, Hz. Nuh’un oğlu da inkârcı olarak tanıtılmaktadır. Kur’an’ın açık beyanına göre İsrail’in soyundan nebi çıkmıştır. Peki bu nebi kimdir? 19/Meryem suresi 58. ayette surenin başından itibaren zikredilen isimlere atıf yapılarak “İşte bunlar, Allah’ın nimetlendirdiği nebilerdendi. Âdem’in soyundan, Nuh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail’in soyundan ve doğru yola ilettiğimiz ve seçtiklerimizdendir”¹⁰⁴ ifadesine yer verilmektedir. Bu listeye bakarak İsrail’in de nebi olduğunda, dolayısıyla Yakup olduğunda ısrar edilmektedir. Fakat ayette zürriyetlerinden nebiler gelen bu isimlerin kendilerinin de ayrıca nebi olduklarına dair herhangi bir ibare yer almamaktadır. Hz. Âdem, Hz. Nuh ve Hz. İbrahim’in Allah tarafından seçildiği Kur’an’ın diğer ayetlerinde ifade edilmektedir. Bu isimlerin arasında Allah tarafından seçildiği Kur’an’da belirtilmeyen tek kişi, İsrail’dir. Bu ayette “işte bunlar (*ulā’ike*)” diye işaret edilen kişiler, 19/Meryem suresinin ilk ayetinden bu ayete kadar zikredilen nebilerdir. Bu nebiler, sırasıyla Hz. Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. İsa, Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. İsmail ve Hz. İdris’tir.¹⁰⁵ Yukarıda zikredilen ayete göre bu 10 nebi; Âdem’in,

¹⁰² Bkz. Çıkış, 31:14.

¹⁰³ 3/Āl-i ‘İmrān suresi 93. ayette İsrail’den ve İsrailoğullarından bahsedilmektedir. İsrailoğulları (*Beni İsrā’īl*), İsrail’in soyundan gelenler veya ideolojisini devam ettirenler anlamında kullanıldığı için İsrail, doğal olarak İsrailoğullarından önce yaşamıştır veya en iyi ihtimalle İsrailoğulları olarak isimlendirilecek ilk grupla çağdaştır. İnsanların vahiy aracılığıyla haram ve helaller noktasında bilgilendirilmeleri İsrailoğullarıyla başlamadığı için gerek İsrail gerekse İsrailoğulları için yiyeceklerle ilgili hükümlerde açıklanmamış bir durum yoktur. Diğer taraftan İsrailoğullarının, İsrail’i takip ederek onun kendisine haram kıldığı şeyleri haram kabul ettikleri anlaşılmaktadır.

¹⁰⁴ 19/Meryem:58.

¹⁰⁵ Bu isimlere ilaveten Hz. Meryem de zikredilmektedir. Kadınlardan peygamber gelmediği konusundaki genel anlayış çerçevesinde Meryem ismi listeye dahil edilmemiştir. Hz. Meryem’in peygamber olup olmayacağı başka bir tartışmanın konusudur. Ayette *ve-mimmen hedeynā vectebeynā* (doğru yola ilettiğimiz ve seçtiklerimizden) ifadesi, *mine’n-nebiyyin* ifadesine atıfla okunduğu için Hz. Meryem’in bu gruba dahil olduğu söylenebilir. Ayrıca bkz. 12/Yüsuf:109; 16/en-Nahl:43; 21/Enbiyā’:7.

Nuh'la birlikte gemide taşınanların,¹⁰⁶ İbrahim'in, İsrail'in ve doğru yola iletilip seçilenlerin soyundan gelmektedirler.¹⁰⁷ Bu 10 nebiden en az birisi İsrail soyundandır. Kur'an'daki diğer işaretler de dikkate alınarak bu konu detaylıca araştırılmalıdır. Her halükârda İsrail karakteri şeytanî bir karakter olsa bile Kur'an'a göre soyundan nebi geldiği açıktır.¹⁰⁸

Tevrat'ın indirilmesindeki ana gaye, İsrail'in kendi hevasından tesis etmeye çalıştığı düzeni yıkıp, resuller aracılığıyla vahyin rehberliğinde yeni bir sistem inşa etmektir. Bu sebeple de Tevrat'ta hidayet (*huden*) ve nur (*nūr*) olduğu vurgulanmaktadır.¹⁰⁹ Kanaatimizce elimizdeki Tevrat'ın Kur'an açısından kabul edilmeyecek bir içeriğe sahip olmasının arkasında İsrail'in inşa ettiği sistem yatmaktadır. İsrailoğullarıyla yapılan misak gereği kendilerine resuller gönderilmiş, fakat onlar kendi sistemlerine uymadığı gerekçesiyle resul geldiğinde ya yalanlayarak inkâr etmişler ya da daha da ileri giderek resulleri öldürmüşlerdir.¹¹⁰ Böylece Allah, Tevrat'ı göndererek İsrail'in kurduğu sistemi yok etmek istemiş, İsrailoğulları ise Tevrat'ı ve onu getiren nebileri/resulleri hedef almışlardır. İsrail'in, kendi hevasına göre bazı helalleri haram kıldığına dair ayetin devamında *millet-i İbrāhīm*'e tabi olunması emredilmektedir.¹¹¹ Bağlam dikkate alındığında, ayette zikredilen *millet-i İbrāhīm* (İbrahim sözleşmesi) ifadesi, *Beni İsrā'īl* (İsrailoğulları) kelimesinin karşısına konulmaktadır. Nitekim Kur'an'da *millet-i İbrāhīm* tabirinin genelde İsrailoğulları, özelde de Yahudilerin ve Hıristiyanların tam karşısına yerleştirildiği görülmektedir. Ayrıca Kur'an'da Hz. İbrahim'in Yahudi veya Hıristiyan olmadığına dair özel vurgular, Hz. İbrahim'i kendilerinin atası olarak gösteren İsrailoğullarına reddiye ve Kur'an'ı takip eden müminlere de bu tuzağa düşmemeleri konusunda çok açık bir uyarıdır.¹¹² Benzer şekilde, 3/Āl-i 'İmrān suresinin 84. ayetinde İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, *esbāta*, Musa'ya, İsa'ya indirilenlere iman edilmesine dair emir de İsrail'e misilleme gibidir. Bir diğer ifadeyle, İsrail bu silsilenin tam karşısında yer almaktadır.

¹⁰⁶ Ayette dikkat çekici bir şekilde Nuh soyundan denmemekte, bilakis "Nuh ile birlikte taşıdıklarımızın soyundan (*ve-mimmin ḥamelnā ma'a Nūh*)" ifadesi kullanılmaktadır. Bu tabir, 17/el-İsrā' suresi 3. ayette de karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰⁷ Krş. 6/el-En'ām:84-87.

¹⁰⁸ Ayrıca bkz. 45/Câsiye, 16.

¹⁰⁹ 5/el-Mā'ide:44.

¹¹⁰ 5/el-Mā'ide:70.

¹¹¹ 3/Āl-i 'İmrān:95.

¹¹² 2/el-Bakara:140; 3/Āl-i 'İmrān:67.

Elimizdeki Tevrat'ta Tekvin kitabının Hz. Yusuf'un ölümüyle bittiği, ardından gelen Çıkış kitabının ise Hz. Musa'nın doğumuyla başladığı görülmektedir. Aradaki asırlarda ne olup bittiğine dair Tevrat'ta herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Muhtemelen bu asırlarda *esbāt* denen resuller gelmiştir ve bu resullerden bir kısmı İsrailoğulları tarafından öldürülmüştür. Bu asırlara dair bilginin karartılmasında, resullerin öldürülmesine dair detayların gizlenmesi yatıyor olabilir. Kanaatimizce İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Yakup'un ve *esbāt*'ın Yahudi ve Hıristiyan olduklarını iddia edenlere yönelik reddiye içeren 2/el-Bakara suresi 140. ayette kastedilen karartma (*ketm*) bu meseleyle ilgilidir. Diğer taraftan bu ayetteki karartmayla, Yakup soyunun İsrailoğulları olmadığı hakikatinin gizlenmesi kastediliyor olabilir. Nitekim kendilerine kitap verilenlerden onu insanlara açıklayacaklarına ve kesinlikle ondan bir şey gizlemeyeceklerine (*le-tubeyyinunnehu li'n-nāsi ve-lā-tektumūnehu*) dair bir misak alınmıştır. Vahyin gizlenmeyeceğine dair kendilerinden özel bir misak alınması, onların bu konuda özel bir planlarının olduğunu akla getirmektedir. Nitekim ayetin akışından verdikleri misaka rağmen bu karartma işlemlerine devam ettikleri anlaşılmaktadır.¹¹³

Kur'an'da İsrailoğullarının diğer topluluklardan daha fazla ayrıcalıklara mazhar oldukları belirtilmektedir.¹¹⁴ Burada kastedilen ayrıcalık (*faḍl*), etnik ve doğuştan gelen bir üstünlük ve ayrıcalık değil, Allah tarafından nübüvvet ve risalet ile şereflendirilmedir. Bu çerçevede İsrailoğullarından hatırlamaları istenilen Allah'ın verdiği nimet (*ni'metiyelleti en'amtu aleykum*) risalet ve nübüvvet nimeti olarak görülebilir. 19/Meryem suresi 58. ayete göre, Allah'ın insan türü içerisinde belli kişileri nebi ve resul olarak seçmesi onlara bahşedilen bir nimettir (*en'amallāhu aleyhim*). Kur'an'da *faḍl* kelimesinin kullanımlarına bakıldığında bunun bir ayrıcalık olduğu anlaşılmaktadır. Bir diğer ifadeyle *faḍl*, Allah tarafından insan türü içerisinde bir kişiye veya bir topluluğa ihsan edilen manevi ayrıcalık için kullanılmaktadır. Fakat bu ayrıcalığın kaynağı kişiler değil, Allah'tır (*kul inne'l-faḍle bi-yedillāh*).¹¹⁵ Allah, kulları arasından bazı kişilere vahiy göndererek ayrıcalık bahşetmiştir.¹¹⁶ Hz. Nuh'un kavmi kendi aralarında Hz. Nuh'u reddederken "Size karşı ayrıcalıklı bir konum elde etmek istiyor

¹¹³ 3/Āl-i 'İmrân:187. Krş. 2/el-Bakara:159.

¹¹⁴ 2/el-Bakara:47, 122; 7/el-A'râf:140; 44/ed-Duḥân:32; 45/el-Câsiye:16.

¹¹⁵ 3/Āl-i 'İmrân:73-74.

¹¹⁶ 2/el-Bakara:90, 105; 4/en-Nisâ:54; 6/el-En'am:86. Hz. Nuh'u kabul etmeyen inkarcılar da Hz. Nuh ve takipçilerine karşı "Sizin bize hiçbir üstünlüğünüzün olduğuna inanmıyoruz (*ve-mā nerā lekum aleynā min faḍlin*)" ifadelerini kullanarak iman edenlere tanınan manevi ayrıcalığı reddetmektedirler. Bkz. 11/Hüd:27.

(*yurīdu en yetefāḍdale ‘aleykum*)”¹¹⁷ ifadelerini kullanmaktadırlar. Burada Hz. Nuh’un risalet aracılığıyla özel bir nimete mazhar olması kavmi tarafından hazmedilememektedir.¹¹⁸ Yine Allah, diğer insanlara ve topluluklara da ayrıcalıklar tanımıştır.¹¹⁹ Allah, mazhar oldukları ihsanlar açısından da resullere birbirinden farklı ayrıcalıklar bahsetmiştir.¹²⁰ Allah, en büyük ayrıcalığın ise ahirette gerçekleşeceğini belirtmektedir.¹²¹

Kur’an’daki ilgili ayetler bir arada değerlendirildiğinde, İsrailoğullarının diğer topluluklara kıyasla ayrıcalıklara mazhar olmasının, Allah tarafından risalet ve nübüvvet nimetine muhatap olmaları anlamında olduğu anlaşılmaktadır.¹²² Allah, İsrailoğullarıyla ahid yapmış ve onlardan misak almıştır.¹²³ Fakat onlar bu ahde ve misaka riayet etmemişlerdir.¹²⁴ İsrailoğulları, Âdemoğullarının içinden çıkmış ayrı bir alt soydur. Bu soyun tarih sahnesine çıkmasıyla Âdemoğulları ve İsrailoğulları mücadelesi başlamıştır.¹²⁵ Peki, neden İsrailoğulları bu şekilde önemsenmiştir? Bu sorunun cevabı, soy ve ideolojik birlikteliğinin iç içe geçtiği bir yapı olarak tanımlanabilecek İsrailoğullarının risalet tarihinde oynadığı kritik rolden kaynaklanmaktadır. Kanaatimizce İsrailoğullarının risalet tarihindeki olumsuz rollerinin Âdem’in halife atanmasına kadar uzanan kadim bir arka planı vardır. Bu sebeple İsrailoğullarının risalet/vahiy geleneği içerisinde kontrol altında tutulması, ıslahları için resuller gönderilmesi, insanlık

¹¹⁷ 23/el-Mu`minün:24.

¹¹⁸ Ayetin devamında yer alan “Eğer Allah isteseydi mutlaka melekler indirirdi. Geçmiş atalarımızdan da böyle bir şey duymadık” ifadeleri, “melek resul” inanışına dair kadim bir bilginin varlığına işaret etmektedir.

¹¹⁹ 2/el-Bakara:243, 251; 10/Yünus:60; 17/el-İsrâ’:70.

¹²⁰ 2/el-Bakara:253; 17/el-İsrâ’:55.

¹²¹ 17/el-İsrâ’:21.

¹²² Diğer taraftan İsrailoğullarının kendi dönemlerinde diğer toplumlara kıyasla daha ileri medeniyetler ürettikleri de bu ayetin ihtiva ettiği anlama dahildir.

¹²³ 2/el-Bakara:40, 83; 5/el-Mâ’ide:12, 70. Kendilerini *Naşârâ* olarak tanıtan toplulukla da misak yapılmıştır. Bkz. 5/el-Mâ’ide:14.

¹²⁴ 4/en-Nisâ’:155; 5/el-Mâ’ide:13. Krş. 2/el-Bakara:27. Kanaatimizce 17/el-İsrâ’ suresi 60. ayette “Kur’an’da lanetlenen ağaç” şeklinde tercüme edilen *eş-şecerete’l-mel’ünete fi’l-Kur’ân* ifadesi, “Kur’an’da lanetlenen soy” şeklinde tercüme edilmelidir. Burada kastedilen soyun İblis/şeytan soyu olduğu iddia edilebilir (4/en-Nisâ’:118; 15/el-Hicr:35; 38/Şad:78). Kur’an’da ayrıca İsrailoğulları (2/el-Bakara:88-89, 159; 4/en-Nisâ’:46-47, 51; 5/el-Mâ’ide:13, 60, 64, 78), Hz. Hud’un kavmi ‘Âd (11/Hüd:60) ve Firavun’un ahalisi (28/el-Kaşas:42) lanetlenmektedir.

¹²⁵ Kur’an’da Âdemoğullarının, yaratılan varlıkların birçoğundan daha fazla ayrıcalıklara mazhar oldukları ifade edilmektedir. Bkz. 17/el-İsrâ’:70.

tarihinin vahiy merkezli devamı ve dünyanın huzuru adına son derece önem arz etmektedir.¹²⁶

Resuller hem aklen hem de ahlaken vahyin taşıyıcıları olarak Allah tarafından bir ilim ve hikmetle seçilmektedirler. Kendisi çok istese, babası resul de olsa bir kişi risaleti taşımaya uygun değilse Allah tarafından resul seçilmez.¹²⁷ Diğer taraftan, Allah tarafından risalet aracılığıyla seçilmişliğin karşısına etnik seçilmişlik düşüncesini koyan kişinin İsrail olması da ihtimal dahilindedir. Risalet ile risalet karşıtları arasındaki mücadele, her nebi ve resulün döneminde yaşanmıştır. Birbirlerine aldatıcı süslü sözler söylemek suretiyle insan ve cin şeytanları her nebiye düşmanlık yapmışlardır. Yine şeytanların, insanları doğru yoldan çıkarmaları için dostlarına vahyettikleri ayetlerle sabittir.¹²⁸ Allah, İsrailoğullarına nebiler ve resuller göndermiş, fakat onlar bazısını yalanlamış bazısını da öldürmüştür.¹²⁹ İsrailoğullarının resul ve nebileri öldürmelerinin arka planında ataları İsrail'in risalete olan düşmanlığının etkisi olduğu iddia edilebilir. Kur'an'a göre İsrailoğullarının bir bütün olarak şerli insanlar şeklinde değerlendirilmediği açıktır. Kur'an'ın kısca anlatımları dikkate alındığında, İsrailoğulları arasında ileri gelen ele başlarının (*mele'*) ifsat hareketlerinin başında yer aldığı anlaşılmaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken hususlardan biri de İsrailoğullarının mekân algısına dairdir. Şeytanın ve takipçilerinin Kâbe'nin insanlık için toplanma merkezi olmasıyla ilgili özel bir sorunları oldukları kanaatindeyiz. Bu düşüncenin İsrail ve soyunda da devam ettiğini düşünüyoruz. Yani İsrail ve soyu, Kâbe'yi kutsal merkez olarak görmemekte ısrar etmişlerdir. Kendilerinin ulu atası olduğunu iddia ettikleri Hz. İbrahim'i, Kur'an sürekli olarak Kâbe'yle ilişkilendirirken, Tevrat'ın Hz. İbrahim'in Kâbe'ye gittiğine dair imada bile bulunmaması İsrail'in soyunun bu konudaki karşı tavırlarını

¹²⁶ Şeytanın ve takipçilerinin Cebrail ve Mikail'e olan düşmanlığı (2/el-Bakara:97-98), "melek resul" sisteminden "beşer resul" sistemine geçilmesinin yansımaları (6/el-En'am:8-9, 91; 12/Yusuf:31; 14/İbrahim:10-11; 17/el-İsrâ:93-95; 23/el-Mu'minun:23-25), İsrailoğullarının üstün ırk düşüncesinin köken mitosu, Yahudilerin ve Hıristiyanların kendilerini Allah'ın oğulları ve gözdeleleri görmeleri (5/el-Mâ'ide:18), İncillerde Hz. Yahya ve Hz. İsa'nın üstün ırk iddiasında olan İsrailoğullarına "engerek soyları" ifadesini kullanması (Matta, 3:7-8; 12:34; 23:33; Luka, 3:7-8), İsrailoğullarına çok peygamber gönderilmesi ve İsrailoğullarının Kur'an'ın merkez konularından biri olması, *şecere-i tayyibe* ile *şecere-i habise* kavramlarının Benî Âdem ve Benî İsrâ'il ile muhtemel ilişkisi (14/İbrahim:24-26), İsrail'in soyunun *ummîyyin* olarak nitelenen insanlara bakışı, son bozgunculuklarından önce İsrailoğullarının sayıca çok fazla olacakları (17/el-İsrâ:6), bugün kendisini Yahudi olarak tanımlayan insanlardan ne kadarının İsrail'in soyundan geldiği gibi hususların konuyla ilgili kitap çalışmamızda tartışılması planlanmaktadır.

¹²⁷ 2/el-Bakara:124; 6/el-En'am:124.

¹²⁸ 6/el-En'am:112, 121.

¹²⁹ 2/el-Bakara:61, 87, 91; 3/Âl-i 'İmrân:112, 181; 4/en-Nisâ:155; 5/el-Mâ'ide:70.

göstermektedir. Bir diğer ifadeyle Tevrat'ı derleyen irade, Hz. İbrahim'in Kâbe'yle ilişkisini karartmıştır. Muhtemelen İsrailoğulları için asıl kutsal toprak parçası Mısır'dır ve Mısır çıkışı sonrasında Filistin topraklarına kutsallık atfedilmiştir. Firavun'un yönetimi içerisinde İsrailoğullarından çok sayıda insan olması kuvvetle muhtemeldir.¹³⁰ Hz. Musa, İsrailoğullarını çıkarmak üzere Firavun'a gittiğinde kavmin ileri gelenleri "Şüphesiz ki bu, sizi yurdunuzdan çıkarmak isteyen bilge bir sihirbazdır"¹³¹ şeklinde cevap vermişlerdir. Benzer şekilde Hz. Musa ile sihirbazlar arasında yaşanan düellodan sonra sihirbazların iman etmesi üzerine Firavun, "Demek ben size izin vermeden ona inandınız! Bu, şehirde tezgahladığınız bir tuzaktır ki, bununla halkını oradan çıkarmak peşindediniz"¹³² demektedir. Burada "halkını oradan çıkarmak (*li-tuħricū minhā ehlehā*)" ifadesindeki *ehlehā* kelimesi, Mısır ülkesiyle İsrailoğulları arasındaki manevi bir bağa işaret etmektedir. Bir başka ayette de mucizeler gösterildikten sonra Firavun'un "Ey Musa! Sen sihrinle bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?"¹³³ şeklinde tepki gösterdiği aktarılmaktadır. Yine devam eden ayetlerde Firavun yönetiminin ileri gelenleri kendi aralarında Hz. Musa ve Hz. Harun'un durumunu tartışırken "Bu ikisi iki sihirbazdır. Sizi sihirleriyle yurdunuzdan çıkarmak ve örnek düzeninizi ortadan kaldırmak istiyorlar."¹³⁴ şeklinde bir endişe paylaşılmaktadır. Firavun ve ileri gelenlerin İsrailoğullarının çıkarılmasından bu kadar endişe duymaları şaşırtıcıdır. Bu durumu basit bir şekilde iş gücü kaybı olarak değerlendirmek sağlıklı değildir.

Daha önce bir başka çalışmamızda iddia ettiğimiz üzere Hz. Musa, İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarıp Mekke'ye götürmek üzere görevlendirilmiş olabilir.¹³⁵ Kanaatimizce İsrailoğulları Mısır'ı, *millet-i İbrāhīm*'e tabi olanlar

¹³⁰ Ülkemizden ve Arap dünyasından Firavun'un da İsrailoğullarından olduğunu dile getiren araştırmacılar vardır. Bkz. Ramazan Demir ve Hasan Mustafa Arslan, *Yorgun Maymunlar Günü Sebt Şabat*, 215-216; "Esrāru Kışşati Seyyidina Mūsā ve-Fir'avnu Mısr (Fir'avn min Benī İsrā'īl ve leyse mine'l-kudemā'īl-Mışriyyīn),"

https://www.youtube.com/watch?v=3nZ6FXAkslg&ab_channel=%D8%A3%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%B1%D9%88%D8%B9%D8%AC%D8%A7%D8%A6%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%88%D9%86%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AE%D9%84%D9%82 (Erişim: 1.10.2024); "Ālu Fir'avn ve Uħtu Mūsā,"

https://www.youtube.com/watch?v=DD4_gTfDY3Q&ab_channel=AlmightyCovenant%D9%85%D9%8A%D8%AB%D8%A7%D9%82%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D9%84%D9%82 (Erişim: 1.10.2024).

¹³¹ 7/el-A'rāf:110.

¹³² 7/el-A'rāf:123.

¹³³ 20/Tāhā:57.

¹³⁴ 20/Tāhā:63.

¹³⁵ Yasin Meral, *Sāmiri'nin Buzağısı*, 23, 33, 45-46.

ise Mekke'yi kutsal toprak olarak bellemişlerdir. Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'un, dedeleri Hz. İbrahim gibi Mekke'de ikamet ettiklerini varsaydığımızda *millet-i İbrāhīm*'e tabi olanların Hz. Yusuf'la birlikte Mısır'la temasa geçmeleri ilahi planın bir parçası olarak görülebilir.¹³⁶ Bu plan, Hz. Musa zamanında Mısır'da ikamet eden İsrailoğullarının oradan çıkarılarak Mekke'ye götürülmesiyle tamamlanmak istenmiştir. Kanaatimizce, İsrailoğullarının Mısır'dan Mekke'ye götürülmesiyle, *millet-i İbrāhīm*'e tabi olanlar ile *Beni İsrā'īl*, Kâbe merkezli olarak birleştirilmek istenmiştir. Fakat Hz. Musa ile birlikte çıkan İsrailoğullarının ezici çoğunluğu Mekke'ye girmeyi kabul etmeyerek, başka yerlere dağılmışlardır. Muhtemelen Medine Yahudilerinin kökeni, Hz. Musa ile birlikte Mısır'dan çıkan İsrailoğullarına dayanmaktadır. Girilecek yerin Allah'ın onlar için yazdığı kutsal toprak oluşunun vurgulanması (*el-arḍa'l-muḳaddese elletī keteballāhu lekum*) Mısır'dan çıkan İsrailoğulları için Mısır'ın kutsal toprak olarak görülmesine misilleme olarak yorumlanabilir. Mısır'dan çıkanlar arasında gerisin geri Mısır'a dönmüş olanlar olabilir (*velā terteddū 'alā edbārikum*).¹³⁷

İddialarımızdan hareketle, İsrailoğullarının önce Mısır'ı daha sonra da Filistin'i kendileri için kutsal toprak görmelerinde Mekke'ye alternatif oluşturma düşüncesi olabilir. İsrail, Hz. Musa öncesinde yaşadığı için Mısır'la ilişkisinin olması kuvvetle muhtemeldir. Bu çerçevede, kötü bir kişi olduğunu iddia ettiğimiz İsrail'in Kâbe'yle ilgili olumsuz planlar içerisinde olduğu da iddia edilebilir. 3/Āl-i 'İmrān:96-97. ayetlerin Kâbe'ye, Mekke'ye ve hacca yaptığı vurgu, bu ayetlerin hemen öncesinde geçen İsrail karakterinin kutsal toprak düşüncesine misilleme olabilir. İsrail'in soyunun Kâbe ile ilgili kötü düşüncelerde olabileceği iddiasından hareketle, burada şöyle bir soru akla gelmektedir: Mısır piramitlerinin Kâbe'ye misilleme olarak yapıldığı iddia edilebilir mi? Bir diğer ifadeyle, İsrail'in Mekke'ye yönelik özel bir düşmanlığı ve alternatif merkez oluşturma düşüncesi olabilir mi? Yine Kâbe ve Mekke bağlamından hareketle, İsrail'in kendi hevasından haram kıldığı şeylerin Kur'an'da serpiştirilmiş vaziyette dile getirilen Kâbe ve hac merkezli kurbanlar ve hayvanlarla bir ilgisi olabilir mi?

Kur'an metni esas alınarak, risaletin Kâbe merkezli okunmasının, şu an itibarıyla spekülasyondan ibaret olarak görülecek bu iddiaları daha da kuvvetlendireceği kanaatindeyiz. İsrailoğulları konusu Kur'an metni esas alınarak tam anlamıyla çözülmediği müddetçe risalet tarihinin sağlıklı bir

¹³⁶ Muhtemelen daha öncesinde de Mısır'la temas kurulmuştur.

¹³⁷ Bkz. 5/el-Mā'ide:21.

şekilde anlaşılması mümkün olmayacaktır. Bunun için de Kur'an'da hassasiyetle kullanılan *Benī Ādem*, *zurriyete men ḥamelnā ma'a Nūḥ*, *Millet-i İbrāhīm*, *Benī İsrā'īl*, *Āl-i Ya'qūb*, *Aşḥābu Mūsā*, *Qavmu Mūsā*, *Āl-i Mūsā*, *Āl-i Hārūn*, *Āl-i Fir'avn*, *Qavmu Fir'avn*, *Esbāt*, *Ellezīne hādū*, *el-Yehūd*, *Hūd*, *Āl-i 'İmrān* gibi isimlendirmelerin neye tekabül ettiğinin ortaya konulması gerekmektedir.¹³⁸

Dördüncü İddia: İsrail; Katil Âdemoğlu (5/el-Mâide:27-31), Tevrat'ta Esav olarak bilinen karakter (Tekvin, 25:25) veya kendisine ayetler verildiği hâlde şeytana uyan kişi (7/el-A'râf:175-176) olabilir.

İsrail'in tarihin hangi zaman diliminde yaşadığını tespit edebilmemiz için İsrail kelimesinin Kur'an'da ilk defa hangi bağlamda kullanıldığını tespit etmemiz gerekmektedir. İsrail kelimesi, -tespit edebildiğimiz kadarıyla- Kur'an'da kronolojik olarak ilk defa Hz. Musa tarafından kullanılmaktadır. Hz. Musa, risaletle görevlendirilip Firavun'un karşısına çıktığında ona "İsrailoğullarını benimle gönder (*fe-ersil ma'ıye benī İsrā'īl*)"¹³⁹ demektedir. Hz. Musa bu cümleyi kullandığına göre İsrail karakteri kesinlikle Hz. Musa'dan önce yaşamıştır. Diğer taraftan bu cümleye muhatap olan Firavun da İsrailoğulları kelimesiyle hangi topluluğun kastedildiğini bilmektedir. Bir diğer ifadeyle, zamana yayılmış bir şekilde oluşmuş ve İsrailoğulları adıyla muhataplar tarafından bilinen bir topluluk mevcuttur. Bu durumda kronolojiyi daha da geriye götürerek İsrail kelimesinin ilk çıkışına odaklanmamız gerekmektedir. İtiraf etmemiz gerekir ki İsrail'in tarihî şahsiyet olarak kim olduğunu tespit etmek oldukça zordur. Biz burada üç alternatif sunarak muhtemel İsrail adaylarını tartışmaya açmak istiyoruz. Bunlar; katil Âdemoğlu, Tevrat'ta Esav olarak bilinen karakter veya kendisine ayetler verildiği hâlde sapıtan kişidir. Şimdi sırasıyla İsrail olabileceğini iddia ettiğimiz adaylarla ilgili ipuçlarını sunacağız.

Katil Âdemoğlu

Âdem'in katil oğlu, gelenekte Kabil olarak bilinmektedir. Fakat Kur'an'da zikredilmediği için biz bu ismi kullanmayacağız. 5/el-Mâide suresi 27-31. ayetlerde Âdem'in iki oğlunun/iki Âdemoğlunun kıssası anlatılmaktadır. İki kardeş de birer kurban takdim etmişler, birisinininki kabul edilirken

¹³⁸ Kur'an'da Benī kelimesi, sadece Âdem ve İsrā'īl kelimeleriyle kullanılmaktadır. Bunun dışında en yaygın kullanım; Āl-i İbrāhīm, Āl-i Ya'qūb, Āl-i 'İmrān, Āl-i Lūt, Āl-i Dāvūd şeklindedir. Yukarıda sayılan isimlere ilaveten (*ins*, *insān*, *nās*, *unās*, *enāsiyye*, *beşer*), (*cin*, *cān*, *cinnet*, *'ifrīt*, *şeytān*, *İblis*, *melek*) ve (*resul-nebī*, *nebīyyin-enbiyā'*) kelimelerinin arasındaki farklar Kur'an metni esas alınarak açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

¹³⁹ 7/el-A'râf:105; 20/Tāhā:47; 26/eş-Şu'arâ:17.

diğerininki kabul edilmemiştir. Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, diğer kardeşe “Seni öldüreceğim” demiştir. Diğer de “Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder. Beni öldürmek için el uzatsan bile, ben öldürmek için sana el uzatmayacağım. Ben, alemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım” diye karşılık vermiştir. Neticede kurbanı kabul edilmeyen kardeş, nefesine uyarak kardeşini öldürmüştür. Kıssa tamamlandıktan sonra “İşte bu yüzden İsrailoğullarına şöyle yazdık: “Kim bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın, bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur”¹⁴⁰ denilmektedir. Bu ayetin önceki ayetle bağlantısı *min ecli zâlik* ifadesiyle sağlanmıştır. Bu ifade, “işte bu yüzden”, “bu sebepten dolayı” gibi anlamlara gelmektedir. Yani *min ecli zâlik* ifadesinden sonraki hükmün gerekçesi, bu ifadeden önceki anlatımdır. Buna göre; iki Âdemoğlundan biri diğerini öldürmüş, bu yüzden İsrailoğullarına bir insan öldürmenin bütün insanlığı öldürmek gibi olduğu hükmü yazılmıştır. Bu durumda katil Âdemoğluyla İsrailoğulları arasında bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Ayetin bağlamından buradaki katilin İsrail olduğu iddia edilebilir. Böylece İsrail, kardeşini öldürerek bir cinayet işlemiş, bunun üzerine İsrail’in soyuna bir cana kıymanın bütün insanlığı öldürmek gibi olacağı bildirilmiştir.

Bu iddia ortaya atıldığında bazı hususların açığa kavuşturulması gerekmektedir. Öncelikle 5/el-Mâide suresi 27. ayette Âdem’in iki oğlu (*ibney Âdem*) ifadesinde “iki oğul” anlamına gelen *ibney* ifadesi literal anlamda biyolojik oğul olarak anlaşılacak zorunda değildir. Ayette *veledey Âdem* değil, *ibney Âdem* tabiri kullanıldığı için bu çocukların Hz. Âdem’in oğulları oldukları kesin olarak iddia edilemez. Hz. Âdem’den asırlar sonra yaşamış bile olsa bu kişiler için Âdemoğlu ifadesi kullanılabilir. Buna ilaveten, katil oğul kardeşini öldürmesinden bahsederken kullanılan *katle ehihi*¹⁴¹ ifadesindeki *ehihi* kelimesi zorunlu olarak öz kardeş anlamına gelmez. Zira *ehun* kelimesi Kur’an’da genel anlamda aynı memlekette ya da toplumda yaşayan veya aynı dini paylaşan insanlar için kullanılmaktadır. Bu sebeple “Âdem’in iki oğlu (*ibney Âdem*)” ifadesindeki oğullar, Hz. Âdem’in soyundan gelen, ondan asırlar sonra yaşamış ve birbirleriyle akrabalık bağları olmayan herhangi iki insan olabilir. Diğer taraftan, 5/el-Mâide:32. ayette “Kim bir cana kıyarsa... bütün insanları öldürmüş gibi olur” ifadesiyle vurgulanan şey, adam öldürmenin haramlığı değildir. Nitekim bu hadiseden önce de insan öldürülmüştür ve insan öldürmek zaten haramdır. Bu ayette

¹⁴⁰ 5/el-Mâide:32.

¹⁴¹ 5/el-Mâide:30.

birini öldürmenin haramlığı değil, ne kadar büyük bir günah olduğu ön plana çıkarılmaktadır. Burada “Kim bir cana kıyarsa... bütün insanları öldürmüş gibi olur” şeklinde bir ilkenin İsrailoğullarına özel olarak yazılması (*ketebnā ‘alā Benī İsrā’īl*) ise katilin nesli olan İsrailoğullarının, ataları İsrail’in yolunu takip ederek kan dökmeyi adet edinmemeleri için özel bir uyarıdır. Ayetin sonunda İsrailoğullarının çoğunun bu uyarıları dikkate almadıkları, devam eden ayette de dünyada muhatap olacakları cezalar zikredilmektedir. İsrailoğullarının Kur’an’da resul ve nebi öldüren insanlar olarak resmedilmesi de kan dökme konusundaki bozuk sicillerini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

İki Âdemoğlunun kıssasının İsrailoğullarıyla ilişkisine dair bir diğer işaret de ayetlerin siyak ve sibakıdır. Bu kıssadan önceki ayetlere bakıldığında Hz. Musa’nın önderliğinde kutsal topraklara götürülen ve oraya girmeyen İsrailoğullarının anlatıldığı görülmektedir. İsrailoğullarına kutsal toprakların kırk sene boyunca yasaklanması zikredildikten sonra iki Âdemoğlunun kıssasına geçilmektedir. Ardından konu yine İsrailoğullarından devam etmektedir. Aslında iki Âdemoğlunun kıssası araya girerek konuyu bölmüş bir anlatı değildir. Bilakis aynı konu, öncesi ve sonrasıyla irtibatlı olarak devam etmektedir. Ayrıca iki Âdemoğlunun kıssasına başlarken zikredilen *vetlu ‘aleyhim* (onlara anlat) ibaresindeki *‘aleyhim* (onlara) ile kastedilen İsrailoğullarıdır. Yani kıssa doğrudan İsrailoğullarıyla ilgilidir.

Kur’an mushafında İsrailoğullarından bahseden ilk ayet, 2/el-Bakara suresi 40. ayettir. Bu ayette “Ey İsrail oğulları! Size bağışladığım nimetimi hatırlayın ve ahdime riayet edin ki ben de ahdinize riayet edeyim ve sadece benden korkun” ifadelerine yer verilmektedir. Bu ayetin hemen öncesi ve hemen sonrasıyla İsrail ismi açısından bir ilgi kurulabilir. Bu ayetin öncesindeki ayetler, Âdem ve eşinin cennette şeytan tarafından kandırılarak kovulmalarından bahsetmektedir. Âdem ve eşinin cennetten kovulmalarının hemen ardından gelen 2/el-Bakara suresi 40. ayette “Ey İsrail oğulları!” şeklinde başlaması zamansal anlamda İsrail kelimesinin Hz. Âdem dönemine yakın kadim bir kökene sahip olduğuna dair işaret olabilir. Bu ayetin hemen devamında İsrailoğullarına yönelik “Yanınızdakini tasdik edici olarak indirdiğime inanın. Onu inkâr edenlerin ilki olmayın (*ve-lā tekūnū evvele kâfirin bih*). Ayetlerimi az bir değere satmayın ve bana karşı takvalı olun”¹⁴² ifadesi yer almaktadır. İlginç bir şekilde Kur’an, İsrailoğullarından bahseder

¹⁴² 2/el-Bakara:41.

bahsetmez “ilk inkârcı (*evvele kâfir*)” ifadesini kullanmaktadır. Bu tabirin İsrail’e işaret ediyor olması ihtimal dahilindedir.

Özetle, İsrail’in tarihte yaşamış bir şahsiyet olarak, 5/el-Mâide suresi 27-31. ayetlerde anlatılan katil Âdemoğlu olması ihtimal dahilindedir. Fakat kanaatimizce bu oğul, Hz. Âdem’in öz evladı değil, ondan asırlarca sonra yaşamış bir kişidir. Bu sebeple de bu şahsın tanımını yaparken “Âdem’in katil oğlu” değil, “katil Âdemoğlu” şeklinde bir ifade kullanıyoruz.

Esav

İsrail’in tarihî olarak özdeşleştirilebileceği bir diğer isim, Tevrat’ta Hz. Yakup’un kardeşi olarak tanıtılan Esav olabilir. 19/Meryem suresinin başından itibaren birçok nebinin ismi sayılmakta, daha sonra bütün bu nebilere atıfla “İşte bunlar, Allah’ın nimetlendirdiği nebilereydi. Âdem’in soyundan, Nuh ile birlikte taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail’in soyundan ve doğru yola ilettiğimiz ve seçtiklerimizdendir”¹⁴³ ifadelerine yer verilmektedir. Kur’an’da peygamber listeleri her zaman kronolojik olarak verilmemektedir. Eğer bu ayetteki isimler kronolojik olarak verilmişse, bu durumda İsrail’in Hz. İbrahim’den sonra yaşadığı iddia edilebilir. Kur’an’ın diğer ayetlerinde de Hz. İbrahim’den önce İsrail kelimesinin kullanımına rastlanmadığı için İsrail’in Hz. İbrahim’den sonra yaşadığı iddia edilebilir.

Tevrat’a göre Esav ve Yakup sürekli bir çekişme ve mücadele içerisindedirler. Yakup, kardeşi Esav’dan hem ilk oğulluk hakkını hem de kutsama hakkını kurnazlık ve düzenbazlıkla elde etmiştir.¹⁴⁴ Tevrat’ın redaktörlerinin Yakup-Esav mücadelesine dair anlattıkları hikâyenin altında Yakup-İsrail mücadelesi mi yatmaktadır? Tevrat’ta ilk oğulluk ve kutsama hakkının Yakup tarafından Esav’ın elinden alınmasına dair anlatımların kökeninde risalet kavgası mı vardır? Elimizdeki Tevrat’a göre ilk kutsanma hakkı bir hileyle elinden alınan Esav, Yakup’u öldürmeye karar vermektedir.¹⁴⁵ Bunun üzerine Yakup da Esav’dan kaçarak Harran’a dayısı Lavan’ın yanına gitmektedir. Tanrı’yla/melekle güreş hadisesi, Harran’dan dönüş sırasında gerçekleşmektedir.¹⁴⁶

Kur’an’da -tespit edebildiğimiz kadarıyla- Hz. Yusuf ile Hz. Musa arasındaki nebilere, *esbâṭ* olarak nitelendirilmektedir. Bir başka

¹⁴³ 19/Meryem:58.

¹⁴⁴ Tekvin, 25:29-34; 27:1-40.

¹⁴⁵ Tekvin, 27:41.

¹⁴⁶ Burada şu soru akla gelmektedir: Tekvin Kitabı’nda Yakup’la meleğin güreşmesi ve İsrail isminin verilmesine dair anlatı, Âdemoğulları arasında Allah’a karşı aleni bir başkaldırının köken mitosu olarak değerlendirilebilir mi?

araştırmamızda iddia ettiğimiz üzere *esbât*, Hz. Yakup'un kız çocuğunun soyundan gelen nebilerdir ve muhtemelen İsrailoğullarının öldürdükleri nebiler ve resuller *esbât* olarak adlandırılan bu zatlardır.¹⁴⁷ Şu anki araştırmalarımıza göre, Mısır coğrafyasında Hz. Yusuf ve Hz. Musa arasında risaletinden açık bir şekilde bahsedilen bir nebi/resul bulunmamaktadır. Hem Firavun hem de Hz. Musa, İsrailoğulları tabirine aşına olduğu için İsrail kelimesinin izini Mısır coğrafyası üzerinden sürmek daha makul olacaktır. Bütün bunlar bir araya geldiğinde Hz. Musa'dan önce Mısır'da risaletlerinden açık bir şekilde bahsedilen Hz. Yakup ve Hz. Yusuf peygamberler bulunmaktadır. Bu durumda, genel bir kronoloji verilecek olursa İsrail karakterinin, İbrahim ile Yusuf arasında bir yerde yaşadığı iddia edilebilir. Zaman dilimini daha da daraltırsak İsrail karakteri, Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'la çağdaş olabilir. Bu durumda eğer iddia ettiğimiz gibi İsrail denen karakter şerli bir karakter ise, Hz. Yakup ve Hz. Yusuf'la mücadele ederek risaletin önünü kesmeye, başaramazsa manipüle etmeye çalışan birisi olması ihtimal dahilindedir.

Özetle, İsrail sıfatının Hz. Yakup'a yakıştırılması, İsrail ile Hz. Yakup'un aynı dönemde yaşadıklarına dair bir işaret olarak görülebilir. Burada şu sorunun da cevabı verilmelidir: İsrailoğulları İsrail'i neden Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yusuf gibi başka bir peygamberle değil de özel olarak Yakup ile özdeşleştirmişlerdir? İsrail'i Hz. Yakup'a sıfat olarak yakıştıran iradenin bu planının gerekçesi nedir? Bu konu özel olarak araştırılmayı hak etmektedir.

Kendisine ayetler verildiği hâlde şeytana uyan kişi (7/el-A'râf:175-176)

İsrail karakterinin şeytani bir karakter olduğunu iddia etmekle birlikte bu karakterin baştan beri mi şeytani düşüncede olduğu yoksa sonradan mı şeytana uyduğu net değildir. Bununla birlikte İsrail'in, imandan sonra küfre saptığına dair Kur'an'dan bazı işaretler çıkarılabilir. İsrail karakterine ait tek detayın yer aldığı 3/Âl-i 'İmrân suresinin 93. ayetinin öncesinde ve sonrasında imandan sonra küfre sapma vurgusu dikkat çekmektedir.¹⁴⁸ Siyak ve sibak dikkate alındığında sanki İsrail, daha önce mümin birisiyken ardından şeytana uyararak kafirlerden olmuştur.

7/el-A'râf suresinde "Kendisine ayetlerimizi verdiğimiz halde, onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan

¹⁴⁷ Yasin Meral, "Hz. Yusuf Çocuksuz mu Vefat Etti?," 235-248.

¹⁴⁸ 3/Âl-i 'İmrân: 80, 86, 90, 100, 106.

kimse"¹⁴⁹ ifadeleriyle bir kişiden bahsedilmektedir. İlgili ayetlerin bağlamı incelendiğinde bu kişinin İsrailoğullarıyla ilgili olduğu görülmektedir. 3/Āl-i ‘İmrān suresindeki imandan sonra küfre sapma bağlamı dikkate alındığında kendisine ayetler verildiği hâlde şeytana tabi olan kişinin İsrail olabileceği iddia edilebilir. Ayetin devamında bu kişinin özellikleri sayılırken “hevasına uydu (*vettebe‘a hevāhu*)” ifadesine yer verilmektedir. Bu ifade, 3/Āl-i ‘İmrān suresinin 93. ayetinde İsrail’in kendi hevasından haramlar ihdas etmesiyle ilişkilendirilebilir. Ayrıca kendisine ayetler verildiği halde şeytana uyan kişiden *aşhāb-ı sebt* kıssasının hemen devamında bahsedildiği için, Şabat’ı ihdas edenin şeytana uyan bu kişi, yani İsrail olabileceği iddia edilebilir. Kendisine ayetler verildiği hâlde sapıtan kişi müfessirler tarafından Tevrat’ta Bil’am ben Be’or olarak zikredilen karakterle özdeşleştirilmektedir.¹⁵⁰ Bu şahıs, İslam kaynaklarında Bel’am ben Ba’ura olarak geçmektedir. Yahudi geleneği ise bu şahsı, İsrailoğullarından olmayan peygamberlerden birisi olarak tanımlamaktadır.¹⁵¹ Bil’am ben Be’or, Tevrat’a göre Hz. Musa ile aynı dönemde yaşamıştır. Bu bilginin doğru olup olmadığı bizim açımızdan şüphelidir. Bu sebeple, İsrail’in Bil’am ben Be’or olduğunu iddia etmiyoruz. Zira Kur’an’da böyle bir isimlendirme bulunmamaktadır.

Kur’an metni esas alındığında İsrail’in Hz. Yakup olmadığı açıktır, fakat itiraf etmemiz gerekir ki İsrail’in tarihî kimliğini Kur’an’dan tespit etmemiz şimdilik oldukça zor görünmektedir. Kur’an’da bu karakterin kimliğine dair bilgiler varsa da bizim şu an itibarıyla Kur’an’dan anladığımız şeyler, bunu tespit etmeye yetmemektedir. İsrail’in kim olduğu konusu, Kur’an ayetlerinin sürekli olarak okunmasıyla elde edilecek ipuçları vasıtasıyla ilerlenebilecek uzun soluklu bir çalışmaya ihtiyaç duymaktadır. Biz, oldukça muğlak olan bu konudaki bazı ihtimalleri araştırmacıların değerlendirmesine sunmak istedik. Konuyla ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığımız için katil Âdemoğlu, Esav veya kendisine ayetler verildiği hâlde şeytana uyan kişinin İsrail olabileceğini iddia ediyoruz. Diğer taraftan üç farklı karakter olarak sıraladığımız bu kişilerden üçünün de veya en azından ikisinin aynı kişi olması da ihtimal dahilindedir. Bu durumda yukarıdaki anlatılar da aynı şahısla ilgili farklı anlatılar olarak değerlendirilebilir. Kronolojik farklılık ise

¹⁴⁹ 7/el-A’râf:175.

¹⁵⁰ Sayılar, 22:5.

¹⁵¹ Babil Talmudu, Sanhedrin, 105a. Krş. Sayılar, 24:4. Ayrıca bkz. II. Petrus, 2:1, 16. Bil’am karakteriyle ilgili daha geniş bilgi için bkz. George H. van Kooten ve Jacques van Ruiten (ed.), *The Prestige of the Pagan Prophet Balaam in Judaism, Early Christianity and Islam*, Leiden: Brill, 2008; Jonathan Miles Robker, *Balaam in Text and Tradition*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2019.

Kur'an'dan değil Tevrat'tan kaynaklanmaktadır ve bu anlatıların aynı kişiye işaret etmesine engel değildir. Her halükârda İsrail, Hz. Âdem'in soyundan gelen bir Âdemoğludur.¹⁵² Kur'an'da sadece *Âdem* ve *İsrâ'îl* isimleri, *Benî* kelimesiyle kullanılmaktadır. Böylece insanlar arasında *Benî Âdem* ve *Benî İsrâ'îl* adıyla iki soy ön plana çıkarılmıştır. Âdem soyu, asıl ve ana soydur. İsrail'in tarih sahnesinde belirmesiyle birlikte artık İsrail, bu ana soydan ayrılan ve Âdemoğullarının başına bela olan yeni bir soyun atası olmuştur.

İsrail'in Hz. Yakup'un sıfatı olmadığı, bilakis olumsuz bir karakter olduğuna dair notlarımızı bir araya getirdikten sonra yazımızı dergiye teslim etmeden önce bu konuda görüş bildiren başka insanlar olup olmadığını tespit etmeye çalıştık. Yaptığımız taramalarda İsrail'in Hz. Yakup olmadığını söyleyen Türkiye'den ve Arap dünyasından başka isimlere rastladık. Tespit edebildiğimiz kadarıyla ülkemizde İsrail'in Hz. Yakup'un sıfatı olmadığını, bilakis şeytani bir karakter olduğunu söyleyen ilk kişi, 2010 tarihli yazısıyla Oktan Keleş'tir. Keleş, İsrail'in Hz. Yakup olduğu iddiasının büyük bir yanlış olduğuna dikkat çekmektedir. Yahudi kaynaklarında İsrail'in bu ismi Tanrı ile güreşip onu yendiğinden ötürü aldığına dikkat çeken Keleş, Hz. Yakup için böyle bir isimlendirmenin söz konusu olamayacağını vurgulamaktadır. Bunun İslami literatüre sokuşturulmuş bir bilgi olduğuna dikkat çeken Keleş, "İsrail, Âdem A.S.'ın torunlarından bir Âdemoğludur. Ve dikkat buyurun lütfen; İsrail, Şeytan'la iş birliği yapan ilk kişinin adıdır. Onun soyuna da "İsrailoğulları" denilecektir" ifadelerine yer vermektedir.¹⁵³ Keleş, yazısının geri kalanında İsrail kelimesinin etimolojisine ve kime tekabül ettiğine değinmemektedir. Kur'an araştırmacısı Ramazan Demir de İsrail'in Hz. Yakup olamayacağını savunmaktadır. Demir, Kur'an'ın noktasız ve harekesiz en eski mushaflarında İsrail kelimesinin *İsrâ-elle* şeklinde okunduğunu, böyle olunca da bu kelimenin Allah'ın kendileriyle misak yaptığı topluluk, yani "sözleşmeli klan" anlamına geldiğini iddia etmektedir. Ona göre İsrail, bir kişi için değil, bir topluluğu ifade etmek için kullanılan bir tabirdir.¹⁵⁴

İnternet ortamında Arapça üzerinden yaptığımız taramalarda Arap araştırmacılar arasında İsrail'in Hz. Yakup olamayacağını savunan birçok araştırmacı tespit ettik. Bu iddialardan bazıları bizim ulaştığımız sonuçlarla

¹⁵² İsrail'in Âdemoğlu olduğuna dair vurgumuz, İsrail'in Hz. Âdem'den önce yaşadığını iddia eden bazı Arap araştırmacılara reddiye amaçlıdır.

¹⁵³ "İsrail'in Şeytani Planı," <https://www.onaltiyildiz.com/?haber,9> (Erişim: 12.07.2024).

¹⁵⁴ "Bakara Suresi 44 - İsrail Kimdir?," <https://www.youtube.com/watch?v=nURU2ubZV0o> (Erişim: 13.09.2024); "Beni İsrail," <https://kurantekkaynaktir.net/%f0%9f%93%96-beni-israil/> (Erişim: 13.09.2024).

örtüşmektedir. Suveyd el-Ahmedî, 2006 yılında yazdığı *el-Ḥaber bi'l-Burhân ve'd-Delîl 'alâ en-Nebî Ya'kûb gayru İsrâ'îl* adlı eseriyle, -tespit edebildiğimiz kadarıyla- İsrail'in Hz. Yakup olmadığını iddia eden ilk kişidir. Yazar, İsrail'in, kardeşini öldürerek Tanrı'ya ilk itaatsizlik eden ve putlara tapan ilk kişi olan Kabil olduğunu savunmaktadır. Ona göre Tanrı'nın yeryüzünü tufanla sular altında bırakması, Kabiloğullarının yani İsrailoğullarının sapkınlığının ve günahlarının bir sonucudur. Bu sebeple, Âdem'in iki oğlunun kıssası anlatıldıktan sonra İsrailoğullarına insan öldürmenin yasaklanması anlatılmaktadır. Âdem'in soyu, torunları Şit'in ve Kabil'in zürriyetinden gitmiştir. Nübüvvet ise sadece Şit'in soyundan gelenler aracılığıyla devam etmiştir. Kabil'in soyundan peygamber çıkmamıştır. Allah, İsrailoğullarına nebiler ve resuller göndermiştir, fakat İsrailoğullarından nebi ve resul göndermemiştir. Kur'an'da "reisler (*nuķebā*)"¹⁵⁵ olarak adlandırılan kişiler, İsrailoğullarından olan liderlerdir. İsrailoğullarından bazıları iman ederek Nuh'la birlikte gemiye binmişlerdir. Fakat onlar tekrar fesada dönerek azaba uğramışlardır.¹⁵⁶ Yazara göre Mısır'da bir dönem hüküm sürmüş Hiksoslar, İsrailoğullarındandır. İsrailoğulları Mısır'a geldiklerinde, Mısırlılar onların Set tanrısına tapmasını sağlamışlardır.¹⁵⁷ Hiksos kralı da Set tanrısını kutsal bilip hükümranlığı sırasında tüm Mısır'da Set'e tapılmasını istemiştir. Set, İsrailoğullarının atası Kabil'den başkası değildir. Hz. Yusuf da Hiksoslar zamanında yaşamıştır. Yazar, ayrıca 17/el-İsrâ' suresi 60. ayette geçen *eş-şecerete'l-mel'ünete* ifadesinin "lanetli soy" anlamına geldiğini ve İsrailoğullarına işaret ettiğini iddia etmektedir.¹⁵⁸

Bir başka Arap araştırmacı, 2011 yılında kaleme aldığı yazısında İsrail'in Hz. Yakup olmadığını, salihlerden zahit bir zat (*raculun zâhid ve-mine'ş-şâlihîn*) olduğunu iddia etmektedir.¹⁵⁹ Suriyeli araştırmacı-yazar Sâmir İslâmbülî ise 2018 yılında yayınladığı kitabında İsrail'in Hz. Yakup olmadığını, İsrail'in peygamber de olmadığını fakat salih bir zat (*raculun şâlih*) olduğunu iddia etmektedir. İsrail kelimesinin anlamını "tevhid yolunu,

¹⁵⁵ 5/el-Mâ'ide:2.

¹⁵⁶ 11/Hüd:48.

¹⁵⁷ Antik Mısır'da Set'le ilgili inanışlar için bkz. Mukadder Sipahioğlu, "Antik Mısır'da Tanrı Seth: Hanedanlar Öncesi Dönem'den Birinci Ara Dönem'in Sonuna Kadar (MÖ. 4000-1980)," *Dinler Tarihi Yazıları: Prof. Dr. Ömer Faruk Harman'a Armağan*, ed. Durmuş Arık-Yasin Meral, içinde 857-884. Ankara: Berikan Yayınları, Ankara 2022.

¹⁵⁸ Suveyd el-Ahmedî, *el-Ḥaber bi'l-Burhân ve'd-Delîl 'alâ en-Nebî Ya'kûb gayru İsrâ'îl*, Dimeşk: el-Evâil li'n-Neşr ve't-Tevzî, 2006. Bu kitaba ulaşmamızı sağlayan Fatma Gerçekcioğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

¹⁵⁹ "Hel Ya'kûb huve İsrâ'îl?," <https://www.diwanalarab.com/%D9%87%D9%84-%D9%8A%D8%B9%D9%82%D9%88%D8%A8-%D9%87%D9%88> (Erişim: 16.09.2024).

ona ulaşmayı ve ona imanla bağlanmayı arayan” şeklinde veren yazar, Kur’an’da “yâ Benî İsrâ’îl (ey İsrailoğulları)”¹⁶⁰ şeklindeki hitabın “ey hakikati arayanlar” şeklinde anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir. Ona göre İsrail’in soyu, Arap yarımadasındaki diğer kabilelerle karışmış olup İsrailoğulları, onlara karışan Arap kabilelerini de içine alan genel bir isimlendirmedir.¹⁶¹ Bir başka Arap araştırmacı, İsrail’in kendisine bazı yiyecekleri haram kılmasına dair 3/Âl-i ‘İmrân suresi 93. ayetten (*illā mā ḥarrame İsrâ’îlu ‘alā nefsih*) hareketle İsrail’in Hz. Yakup olamayacağı iddia etmiştir. Bu iddiaya göre, “Biz, onları yemeye, içmeye ihtiyaç duymayan varlıklar yapmadık. Ve onlar ölümsüz de değillerdi”¹⁶² ve “Dediler ki: “Bu nasıl bir resul ki, yiyor-içiyor, çarşı-pazar dolaşıyor”¹⁶³ ayetlerinde bir resulün veya nebinin yeme-içme konusunda kısıtlama koyamayacağı vurgulanmaktadır. Bu sebeple İsrail, nebi veya resul olamaz. Diğer taraftan bu iddia sahibine göre İsrail, Hz. Âdem’den hemen sonra Hz. Nuh’tan ise önce yaşamış olmalıdır. Zira 2/el-Bakara suresinde Hz. Âdem ve eşi için söylenen cümleler neredeyse birebir ifadelerle İsrailoğulları için söylenmektedir. İsrailoğulları anlatımının Âdem kıssasının hemen peşinden gelmesi de zamansal anlamda bir devamlılığa işaret etmektedir. Sonuç olarak İsrail adlı karakter, eğer kelimenin anlamı olumsuz ise Âdem’in katil oğlu Kabil, anlamı olumlu ise Habil’in adıdır.¹⁶⁴

Bir başka Arap araştırmacı da İsrailoğullarının Nuh ile gemide taşınanların zürriyetinden olduklarını öne sürmektedir. Bu iddiaya göre, İsrail kelimesindeki *-îl* eki, 106/Şuara suresindeki *îlâf* kelimesinden gelmektedir ve Kâbe’ye işaret etmektedir. Hz. Âdem ve eşi cennetten kovulunca Kâbe çevresine yerleşmişlerdir. Orada çocukları olmuş ve çoğalmışlardır. İsrail, kardeşini orada öldürmüş ve Mekke’den kaçmıştır. İsrail kelimesi, “Kâbe’yi ilk terk eden” anlamına gelmektedir. Buradan hareketle İsrail, Hz. Âdem’in iki oğlundan katil olan ve gelenekte Kabil olarak anılan oğulun adıdır. İsrailoğulları da onun soyundan gelenlerdir.¹⁶⁵ Bir başka araştırmacı da 17/el-İsrâ’îl suresi 3. ayette geçen “Nuh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın soyu (*zurriyyete men ḥamelnā ma’a Nūh*)” ifadesinin

¹⁶⁰ 2/el-Bakara:40, 47, 122.

¹⁶¹ Sâmir İslâmbûlî, *el-Yehûdiyye: İngilâk Fikrî ve-İrhâb İctimâ’î*, 75-80.

¹⁶² 21/el-Enbiyâ:8.

¹⁶³ 25/el-Furkân:7.

¹⁶⁴ “İsrâ’îl leysa Ya’kûb ‘aleyhi’s-selâm. İsrâ’îl huve ibn Âdem,” https://www.youtube.com/watch?v=_8SajRv1bFA (Erişim: 15.09.2024).

¹⁶⁵ “Benî Âdem ve Benî İsrâ’îl,” <https://www.youtube.com/watch?v=1zw0-MQ1w4Y> (Erişim: 15.09.2024).

İsrailoğullarına işaret ettiğini iddia etmektedir. Bu iddiaya göre İsrail, Hz. Nuh ile birlikte taşınanların atasıdır ve Nuh'tan önce yaşamış olup Hz. Âdem'in torunlarındandır. Ayetin sonundaki '*abden şekūrā*' ifadesi İsrail için söylenmektedir. Bu sebeple İsrail, salih bir zattır.¹⁶⁶ İsrail'in Hz. Yakup olmadığını söyleyen bir başka Arap araştırmacıya göre; İsmail, İsrail, Cebrail, Mikail gibi isimler çok kadim isimlerdir. Kur'an'daki diğer isimlerle yapı itibariyle uyumlu değildir. Bu sebeple Hz. İsmail ve İsrail birbirleriyle aynı kabileden ve Hz. Âdem soyundan olmalıdırlar. Hz. İbrahim, Hz. İsmail'in biyolojik babası değildir. Hz. İbrahim, Hz. İsmail'in kabilesinden bir kadınla evlenmiş ve bir çocuğu olmuştur. Bu çocuğuna İsrail adını vermiştir. İshak ve İsrail kardeşlerdir. Hz. Davud da İsrail'in çocuğudur. Hz. Musa, İsrail soyundandır. İsrail'in iyi veya kötü bir insan olduğunu Kur'an'dan çıkarmamız mümkün görünmemektedir. Yiyecekler üzerine özel bilgileri olduğu için kendisine bazı şeyleri yasaklamış olabilir.¹⁶⁷

Bir başka Arap araştırmacı ise İsrail'in Hz. Âdem öncesinde yaşadığını iddia etmektedir. Buna göre Kur'an'da *Benī İsrā'īl* ve *Benī Âdem* olmak üzere birbirinden bağımsız iki ırktan bahsedilmektedir. *Benī İsrā'īl*, kronolojik olarak *Benī Âdem*'den öncedir. *Benī İsrā'īl*'in fesatları yüzünden Âdem yaratılmış ve Âdemoğulları ırkı ortaya çıkmıştır. Kur'an'da ismi zikredilen bütün nebiler/resuller, Hz. Âdem'in soyundandır ve Hz. Âdem sonrasında İsrailoğullarından nebi/resul gelmemiştir. *Benī İsrā'īl*, Kur'an'da *insān* kelimesiyle;¹⁶⁸ *Benī Âdem* ise *beşer* kelimesiyle anlatılmaktadır. İsrail, Hz. Âdem'e halifelik görevi verilmesinden önce yeryüzünde Allah tarafından görevlendirilmiş bir nebidir. Fakat Allah'ın ayetleri kendisine gelmesine rağmen İsrail, dünyaya dalıp yoldan çıkmıştır. Yaptığı hatalardan ötürü tövbe etmeye de yanaşmamıştır. Bu sebeple İsrail, nebilik görevinden azledilmiştir. İsrail, Kur'an'da "Kendisine ayetlerimizi verdiğimiz hâlde, onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan"¹⁶⁹ şeklinde tanımlanan kimsedir. İsrail ve oğulları halifelik görevini yürütemeyince Allah, Âdem'i halife olarak seçmiştir. Meleklerin "Yeryüzünde

¹⁶⁶ "el-'Abdu's-Şekūr, ders (1), İsrā'īl en-Nebī 'aleyhi's-selām leyse huve Ya'kūb ," <https://www.youtube.com/watch?v=0fnH6h7tqL8> (Erişim: 15.09.2024).

¹⁶⁷ "Hel İdris kāne fī's-Sefine? ve-Hel huve ceddu İbrāhīm ve-İsrā'īl? ve-Hel Dāvūd huve Evvelu resūl İsrā'īli ve 'İsā āhīrumum?," https://www.youtube.com/watch?v=_a10xWv0AAw (Erişim: 18.09.2024).

¹⁶⁸ Kur'an'da "insan" kelimesi geçen ayetlerin tamamı olumsuzdur. Bu ayetlerde insan, sürekli olarak olumsuz sıfatlarla zikredilmektedir. Bu sıfatlar arasında *da'īf* (4/en-Nisā':28), *ye'ūsün kefür* (11/Hüd:9), *zalūmun keffār* (14/İbrāhīm:34), *haşimūn mubīn* (16/en-Nahl:4), *'acūl* (17/el-İsrā':11), *katūr* (17/el-İsrā':100), *eşşera şey'in cedelā* (18/el-Kehf:54), *ye'ūsün kanūṭ* (41/Fuṣṣilet:49) ve *helū'ā* (70/el-Me'āric:19) zikredilebilir.

¹⁶⁹ 7/el-A'rāf:175.

fesat çıkaracak ve kan dökecek birisini mi halife atayacaksın?”¹⁷⁰ şeklindeki şaşkınlıkları İsrail ve soyunun yaptıkları bozgunculuktan haberdar olmaları sebebiyledir. Bu iddiaya göre iki tür nebi vardır. İlki, İsrail’in nebiliğidir. İsrail, Allah’a itaatsizlik etmiş ve tövbe de etmemiştir. Hz. Âdem’in nübüvvetinde ise Allah’a itaatsizlik olsa bile tövbe ile dönüş mevcuttur.¹⁷¹

Bir başka Arap araştırmacı ise İsrail’in sıfat olduğunu, gerçek adının Kur’an’da geçen Üzeyr olduğunu iddia etmektedir. Bu iddiaya göre Yahudiler, “Üzeyr, Allah’ın oğludur”¹⁷² derken aslında “İsrail, Allah’ın oğludur” demektedirler. 71/Nüh suresindeki beş put (*Vedd, Suvâ’, Yeğûs, Ye’ûk, Nesr*),¹⁷³ Âdem’in şerli oğlunun şerli evlatlarıdır.¹⁷⁴ Bunların altıncı kardeşlerinin adı, İsrail’dir. Âdem’in şerli oğlunun evlatları arasında sadece İsrail, Hz. Nuh’a iman ederek gemiye binmiştir. 17/el-İsrâ’ suresi 3. ayette geçen “Nuh ile birlikte gemide taşıdıklarımızın soyu (*zurriyyete men hamelnâ ma’a Nüh*)” ifadesi, İsrailoğullarına işaret etmektedir. Ayetin sonundaki ‘*abden şekûrâ*’ ifadesi ise İsrail için kullanılmaktadır. İsrail’in gerçek adı Üzeyr’dir. Üzeyr, İsrail sıfatını tufandan sonra almıştır. Nuh’un gemisi tufandan sonra Mekke’ye oturmuştur. Hz. Nuh, tufandan sonra Mekke’de kalmıştır. Fakat Üzeyr, Allah’ın emriyle Mekke’den ayrılmış ve kendi kavminin olduğu Arabistan’ın kuzeyinde Medyen bölgesinde yer alan Ummu’l-Kura’ya (*el-arḍa’l-muḳaddese*)¹⁷⁵ dönmüştür. Bu yüzden kendisine “Allah’ın emriyle yola çıkan” anlamında İsrail denilmiştir. Bu çerçevede, Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa’ya İsrâ olarak bilinen yolculuğu yapan kişi İsrail’dir.¹⁷⁶ İsrail, Mekke’den ayrılıp tufanda harap olmuş beldesine gittiğinde “Allah, burayı ölümünden sonra nasıl diriltecek?” demiştir. Allah, İsrail’i yüz yıllığına öldürmüş ve sonra diriltmiştir. Yiyeceği ve içeceği bozulmayan İsrail, Allah tarafından insanlara bir işaret kılınmıştır.¹⁷⁷ 3/Âl-i ‘İmrân suresi 93. ayette anlatılan İsrail’in kendisine haram kıldığı yiyecek,

¹⁷⁰ 2/el-Bakara:30.

¹⁷¹ “İsrâ’îl sâbiḳ li-Âdem,” <https://www.youtube.com/watch?v=O9IAcOSPnqk> (Erişim: 16.09.2024); “İsrâ’îl el-Munselaḥ leyse en-Nebî Ya’kûb,” <https://www.youtube.com/watch?v=cIXIfN77UqQ> (Erişim: 16.09.2024); “Men yekûnu İsrâ’îl,” https://www.youtube.com/watch?v=RpYI6TxGZ_I (Erişim: 19.09.2024).

¹⁷² 9/Tevbe:30.

¹⁷³ 71/Nüh:23.

¹⁷⁴ İddia sahibi, Hz. Âdem’in İdris ve Samiri adında iki oğlu olduğunu iddia etmektedir. Samiri, kardeşi İdris’i öldürmüştür. Buna göre İdris, gelenekteki Habil’e, Samiri ise Kabil’e tekabül etmektedir. Bkz. “İbney Âdem: İdrîs ve’s-Sâmirî el-Munzar ellezî ḳatele eḥâhu,” <https://www.youtube.com/watch?v=nek1tvOKIdg&list=PLwRjXznD3qPtyJfhPHk8TjycpyWwY9dUQ&index=10> (Erişim: 18.09.2024).

¹⁷⁵ 5/el-Mâ’ide:21.

¹⁷⁶ 17/el-İsrâ’:1.

¹⁷⁷ 2/el-Bakara:259.

yüz yıl boyunca bozulmayan bu yiyecek türüdür. Bununla birlikte İsrail, resul değildir. 36/Yāsīn suresinde geçen *aşhāb-ı karye*¹⁷⁸ kıssasında iki resule destek amaçlı gönderilen üçüncü kişi de İsrail'dir.¹⁷⁹

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere günümüzde pek çok Müslüman araştırmacı, İsrail'in Hz. Yakup olamayacağını savunmaktadır. Bununla birlikte araştırmacılar, İsrail'in kim olduğuna dair çok farklı sonuçlara ulaşmaktadırlar. İsrail'in kimliğine dair iddialar bir arada incelendiğinde iki temel ayrıma gitmek mümkündür: İsrail'in salih bir zat olduğunu söyleyenler ve İsrail'in kötü bir karakter olduğunu savunanlar. Her halükârda ülkemizden ve Arap dünyasından İsrail'in Hz. Yakup'un sıfatı olmadığını söyleyen birçok ismin olması, Kur'an metni esas alınarak yapılan çalışmaların çok farklı pencereler açabileceğine dair olumlu bir gelişme olarak yorumlanmalıdır. Bizim ve Arap dünyasından araştırmacıların sunduğu alternatiflerin yanlış çıkması çok olağan bir durumdur. Zira çok sınırlı bilgi sahibi olduğumuz bir alanda ipuçları yakalamaya çalışmaktayız. Bütün bu zorluklara ve yüksek hata risklerine rağmen, kanaatimizce tefsirlerde olanı tekrar etmektense, halis niyetle Kur'an metnini çalışırken yanılmak daha değerli bir çabadır.

Sonuç

Kur'an'da Hz. Yakup'tan İsrail olarak bahsedilmemektedir. Tevrat'ta İsrail kelimesinin tevhid anlayışına uymayan anlamından ötürü İslam alimlerinin bu kelimeye olumlu anlamlar yükledikleri görülmektedir. Bu durum, Kur'an metnini yorumlarken Tevrat'ı kaynak almanın kaçınılmaz sonucudur. Kur'an metni esas alındığında İsrail denen karakterin Hz. Yakup olduğuna dair bir ima bile bulunmadığı açıkça görülecektir. Netice itibarıyla, İsrail'in Hz. Yakup'un sıfatı olduğunu söyleyen Kur'an değil, elimizdeki Tevrat'tır. Müslüman gelenek, Kur'an'daki kıssaları Tevrat başta olmak üzere Yahudi geleneğinin peygamberler tarihi çerçevesinde anlamaya çalışmıştır. Oysaki Kur'an araştırmalarında Kur'an metninin merkeze alınması gerekmektedir. Şu unutulmamalıdır ki Kur'an metninden hareketle yapılacak yorum ve değerlendirmeler de netice itibarıyla iddiadır ve hakikat iddiası taşımamaktadır. Fakat en azından Kur'an'ın ne dediğini veya ne demediğini, neyin metinde yazdığını neyin ise işaret ve ima olduğunu gelenek üzerinden değil, Kur'an metni üzerinden tartışmak, Kur'an'ın

¹⁷⁸ 36/Yāsīn:13-27.

¹⁷⁹ "İsrā'īl huve el-'Abdu's-Şekūr 'Uzeyr," <https://www.youtube.com/watch?v=f1Mk8lzXlfa> (Erişim: 18.09.2024).

muradını anlama adına daha faydalı sonuçlar çıkaracaktır. Risalet tarihine dair yepyeni şeyler söyleyen ve resul profilinin yeni bir sunumunu yapan Kur'an'ın bu özgünlüğünün Müslüman gelenek tarafından yeterince fark edilmemesi, Müslümanlar açısından büyük bir talihsizliktir. İsrailiyat, Müslüman geleneğe tahminlerimizin çok ötesinde etki etmektedir.¹⁸⁰ Bu verilerin vahyi hangi noktada manipüle ettiğini tespit etmemiz hiç de kolay görünmemektedir. Zira bir İsrailiyattan kaçtığımızı zannedip diğerine sığınmaktayız. Müslüman araştırmacıların Kur'an metnini esas alarak çalışmalar yapması ve geleneğin etkisinde kalmadan sürekli olarak Kur'an metnine soru sormaları, Kur'an araştırmalarında çok büyük bir inkişafa vesile olacaktır.¹⁸¹

Bu yazıda dile getirdiğimiz iddialar, kesinlik arz etmeyen ve ilim mahfillerinde tartışılmasını arzu ettiğimiz hususlardır. İddialarımızın birçok açıdan desteklenmeye ihtiyacı olduğunun farkındayız. Çalışmamızı bu hâliyle paylaşmamızın nedeni; göremediğimiz, fark edemediğimiz kaynakların ve bakış açılarının başka araştırmacılar tarafından keşfedileceği inancıdır. Diğer taraftan zayıf bile bulunsa bu iddialarımızın tartışılmasının Kur'an araştırmalarında ilerlemeye vesile olacağını düşünmekteyiz. Yukarıda dört maddede sıraladığımız iddialar, yeni bir iddia ortaya koyan diğer bütün çalışmalar gibi kanaat ve yorum olarak değerlendirilmelidir. Bu iddialarımız yeni delillerin bulunmasıyla daha da güçlü hâle getirilip geliştirilebileceği gibi daha güçlü karşıt deliller ile de zayıflatılabilir, tashih edilebilir veya çürütülebilir. Bu da ilmin tabiatından kaynaklanan doğal bir durumdur. Zira insan aklının her türlü bilgiyi kuşatabilmesi mümkün değildir. Her şeyi kuşatabilen tek varlık, Allah'tır ve her şeyin en doğrusunu Allah bilir.

KAYNAKÇA

- Adam, Baki. *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2010.
- el-Ahmedî, Suveyd. *el-Ḥaber bi'l-Burhân ve'd-Delîl 'alâ en-Nebî Ya'qûb ğayru İsrâ'îl*. Dimeşk: el-Evâ'il li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2006.
- Black, Jeremy, Andrew George, Nicholas Postgate. *A Concise Dictionary of Akkadian*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2000.

¹⁸⁰ Modern dönemde farklı gerekçelerle İsrailiyata karşı tavır alınmıştır. Fakat bu tavrın sonucunda İsrailiyattan arınma ve kaynaklara dönüş düşüncesinin ne derecede sağlıklı bir zeminde ele alındığı tartışma konusudur. Diğer taraftan Filistin-İsrail çatışmasının, Araplar arasında İsrailiyata karşı tepkisel bir tavra sebebiyet verdiği düşünülmektedir. Konuyla ilgili bkz. Mesut Kaya, *Çağdaş Tefsirlerde İsrailiyat Eleştirisi*, 267-306.

¹⁸¹ Allah, Kur'an aracılığıyla insanları karanlıklardan aydınlığa çıkaracağını vadedmektedir. Bkz. 2/el-Bakara:257; 5/el-Mâ'ide:16; 14/İbrâhîm:1; 33/el-Ahzâb:43; 57/el-Ḥadîd:9; 65/eṭ-Ṭalâk:11.

- Costaz, Louis. *Dictionnaire Syriaque- Francais/Syriac-English Dictionary/Kamus Sıryanî Arabî*. Imprimerie Catholique, Beyrouth 2002.
- Demir, Ramazan ve Hasan Mustafa Arslan. *Yorgun Maymunlar Günü Sebt Şabat*. İstanbul: HMA Yayın, 2017.
- Feldman, Noah. "What Israel Forbade to Himself": A Case of Biblical Exegesis in the Qur'an?". *Dinei Yisrael* 24 (2007):217-225.
- Gürkan, Salime Leyla. "İsrâîl ve Ya'küb İsimlerinin Etimolojisi Üzerine Bir Değerlendirme." *İslâm Araştırmaları Dergisi* 38 (2017):233-244.
- Hoftijzer, J. ve K. Jongeling. *Dictionary of the North-West Semitic Inscriptions*. Leiden: Brill, 1995.
- İnci, Salih. "Dinleri kelimeler üzerinden okumak: İsrail (ישראל) örneği." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 17 (2019):273-287.
- el-İşfehânî, Râğib. *Müfredât*. Çev. Abdülbaki Güneş ve Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.
- İslâmbülî, Sâmir. *el-Yehûdiyye: İngilâk Fikrî ve-İrhâb İctimâ'î*. Dımeşk: Dâru'l-'Arrâb, 2018.
- Jastrow, Marcus. *A Dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic Literature*. Jerusalem: Horev Publishing, 1903.
- Kaya, Mesut. *Çağdaş Tefsirlerde İsrâiliyat Eleştirisi*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2018.
- Klein, Ernest. *A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language for Readers of English*. Kudüs: Carta Jerusalem, 1987.
- Lee, Samuel. *A Lexicon, Hebrew, Chaldee, and English*. London: Duncan and Malcolm, 1840.
- Leslau, Wolf. *Ethiopic and South Arabic Contributions to the Hebrew Lexicon*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1958.
- Leslau, Wolf. *Comparative Dictionary of Ge'ez*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1991.
- Lete, Gregorio del Olmo ve Joaquin Sanmartin, *A Dictionary of the Ugaritic Language in the Alphabetic Tradition*. Çev. Wilfred G. E. Watson, Leiden: Brill, 2015.
- Maghen, Ze'ev. *After Hardship Cometh Ease. The Jews as Backdrop for Muslim Moderation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2006.
- Meral, Yasin. "Hz. Yusuf Çocuksuz mu Vefat Etti?". *Dinler Tarihi Yazıları Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu'na Armağan*. Ed. Durmuş Arık vd. içinde, 235-248. Ankara: Berikan Yayınevi, 2023.
- Meral, Yasin. *Sâmirî'nin Buzağısı*. 3. bsk. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2024.
- Meral, Yasin. *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*. İstanbul: MilelNihal Yayınları, 2021.
- Onkelos on the Torah: Genesis*. Çev. Israel Drazin. Kudüs: Gefen Publishing, 2006.
- Robker, Jonathan Miles. *Balaam in Text and Tradition*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2019.

- Saadya Gaon. *Tefsîru't-Tevrât bi'l-'Arabiyye*. Haz. ve çev. Nuh Arslantaş. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018.
- Sipahioğlu, Mukadder. "Antik Mısır'da Tanrı Seth: Hanedanlar Öncesi Dönem'den Birinci Ara Dönem'in Sonuna Kadar (MÖ. 4000-1980)". *Dinler Tarihi Yazıları: Prof. Dr. Ömer Faruk Harman'a Armağan*, ed. Durmuş Arık-Yasin Meral, içinde 857-884. Ankara: Berikan Yayınları, Ankara 2022.
- Smith, Payne. *A Compendious Syriac Dictionary*. Oxford: The Clarendon Press, 1903.
- Sokoloff, Michael. *A Dictionary of Jewish Babylonian Aramaic of the Talmudic and Geonic Periods*. Ramat Gan: Bar Ilan University Press, 2002.
- Sokoloff, Michael. *A Syriac lexicon a translation from the Latin, correction, expansion, and update of C. Brockelmann's Lexicon Syriacum*. Winona Lake: Ind. Eisenbrauns 2012.
- Suleymân, Muqâtil bin. *Tefsîru Muqâtil bin Suleymân*. thk. 'Abdullâh Maḥmûd Şehḥâte. Beyrut: Mu'essetu't-Târîhi'l-'Arabî, 2002.
- Şamlıoğlu, Esra Erdoğan. "Kur'an'ın İlk Muhataplarının Bilgi Zemini Ashab-ı Sebt Örneği." Doktora Tezi. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara 2024.
- Targum Neofiti 1: Genesis*. Çev. Martin McNamara. Minnesota: The Liturgical Press, 1986.
- Targum Pseudo-Jonathan: Genesis*. Çev. Michael Maher. Minnesota: The Liturgical Press, 1986.
- eṭ-Ṭaberî, Muḥammed b. Cerîr. *Târîḫu'r-Rusul ve'l-Mulûk*. thk. İbrâhim Ebu'l-Faḍl. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1971.
- eṭ-Ṭaberî, Muḥammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Ḳur'ân*, thk. Abdullâh b. Abdilmuḥsin et-Turkî, Kahire: Dâru Hicr, 2001.
- Tawil, Hayim ben Yosef. *A Biblical Hebrew And Akkadian Comparative Lexicon*. New Jersey: Ktav Publishing House, 2009.
- The Works of Philo Judaeus*. Trans. Charles Duke Yonge, London: H. G. Bohn, 1854-1890.
- Tora ve Aftara: Bereşit*. çev. Moşe Farsi. İstanbul: Gözlem Gazetecilik, 2010.
- The Dictionary of Classical Hebrew*. ed. John Elwolde, Sheffield: Sheffield Academic Press, 1996.
- Tregelles, Samuel. *Geniesius' Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament Scriptures*. Grand Rapis: Baker Publishing, 1996.
- van Kooten, George H. ve Jacques van Ruiten (ed.). *The Prestige of the Pagan Prophet Balaam in Judaism, Early Christianity and Islam*. Leiden: Brill, 2008.
- Wheeler, Brannon M. "Israel and the Torah of Muhammad." *Bible and Qur'ân*. ed. John Reeves, Atlanta: Scholars Press, 2003, 61-85.
- Zobel, Hans-Jürgen. "Ya'kov." *Theological Dictionary of the Old Testament*. ed. G. Johannes Botterweck vd. Çev. John T. Willis vd. Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1990, 6:185-208.

Zobel, Hans-Jürgen. "Yisrael". *Theological Dictionary of the Old Testament*. ed. G. Johannes Botterweck vd. çev. John T. Willis vd. Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1990, 6:397-420.

İnternet Kaynakları

"Âlu Fir'avn ve Uhtu Mūsā,"

https://www.youtube.com/watch?v=DD4_gTfDY3Q&ab_channel=AlmightyCovenant%D9%85%D9%8A%D8%AB%D8%A7%D9%82%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D9%84%D9%82 (Erişim: 1.10.2024).

"Are You Sure Meat Was Forbidden Until After the Flood?,"

https://www.chabad.org/parshah/article_cdo/aid/3087361/jewish/Are-You-Sure-Meat-Was-Forbidden-Until-After-the-Flood.htm#footnoteRef3a3087361 (Erişim: 29.09.2024).

"Bakara Suresi 44 - İsrail Kimdir?,"

<https://www.youtube.com/watch?v=nURU2ubZV0o> (Erişim: 13.09.2024).

"Benī Ādem ve Benī İsrā'îl," <https://www.youtube.com/watch?v=1zw0-MQ1w4Y> (Erişim: 15.09.2024).

"Beni İsrail," <https://kurantekaynaktir.net/%f0%9f%93%96-beni-israil/> (Erişim: 13.09.2024).

"Doha Dictionary, ٢-ā-m maddesi,"

<https://www.dohadictionary.org/dictionary/%D8%B7%D8%B9%D9%85> (Erişim: 14.09.2024).

"el-‘Abdu’s-Şekūr, ders (1), İsrā'îl en-Nebī ‘aleyhi’s-selām leyse huve Ya‘kūb," <https://www.youtube.com/watch?v=0fnH6h7tqL8> (Erişim: 15.09.2024).

"Esrāru Kışşati Seyyidinā Mūsā ve-Fir'avnu Mışr (Fir'avn min Benī İsrā'îl ve leyse mine'l-ḳudemā'i'l-Mışriyyīn),"

https://www.youtube.com/watch?v=3nZ6FXAksIg&ab_channel=%D8%A3%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%B1%D9%88%D8%B9%D8%AC%D8%A7%D8%A6%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%88%D9%86%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AE%D9%84%D9%82 (Erişim: 1.10.2024).

"Hel İdrīs kāne fī's-Sefīne? ve-Hel huve ceddu İbrāhīm ve-İsrā'îl? ve-Hel Dāvūd huve Evvelu resūl İsrā'îl ve 'İsā āhīruhum?,"

https://www.youtube.com/watch?v=_alOxWv0AAw (Erişim: 18.09.2024).

"Hel Ya‘kūb huve İsrā'îl?," <https://www.diwanalarab.com/%D9%87%D9%84-%D9%8A%D8%B9%D9%82%D9%88%D8%A8-%D9%87%D9%88> (Erişim: 16.09.2024).

"Hz. Yusuf Çocuksuz mu Vefat Etti?,"

<https://www.youtube.com/watch?v=BO4NtjmQ3Ck> (Erişim: 06.08.2024).

- “İbney Ādem: İdrīs ve’s-Sāmīrī el-Munzar ellezī katele eḥāhu,”
<https://www.youtube.com/watch?v=nek1tvOKIdg&list=PLwRjXznD3qPtyJfhPHk8TjycpyWwY9dUQ&index=10> (Erişim: 18.09.2024).
- “İsrā’īl el-Munselah leyse en-Nebī Ya’kūb,”
<https://www.youtube.com/watch?v=cIXIfN77UqQ> (Erişim: 16.09.2024).
- “İsrā’īl huve el-‘Abdu’ş-Şekūr ‘Uzeyr,”
<https://www.youtube.com/watch?v=flMk8lzXlfA> (Erişim: 18.09.2024).
- “İsrā’īl leyse Ya’kūb ‘aleyhi’s-selām. İsrā’īl huve ibn Ādem,”
https://www.youtube.com/watch?v=_8SajRv1bFA (Erişim: 15.09.2024).
- “İsrā’īl sābiḫ li- Ādem,” <https://www.youtube.com/watch?v=O9IACOSPNqk>
 (Erişim: 16.09.2024).
- “İsrail’in Şeytani Planı,” <https://www.onaltiyildiz.com/?haber,9> (Erişim:
 12.07.2024).
- “Kli Yakar,”
<https://www.sefaria.org/Genesis.32.29?lang=bi&with=Kli%20Yakar&lang2=en> (Erişim: 15.08.2024).
- “Men yekūnu İsrā’īl,” https://www.youtube.com/watch?v=RpYl6TxGZ_I
 (Erişim: 19.09.2024).
- “el-Mu‘cemu’t-Tārīḫī li’l-Luḡati’l-‘Arabiyye, ḥ-l-l maddesi,”
<https://www.almojam.org/root?id=5414> (Erişim: 22.09.2024).
- “The Arabic Lexicon, ḥ-l-l maddesi,”
<http://arabiclexicon.hawramani.com/search/%D8%AD%D9%84%D9%84>
 84 (Erişim: 14.09.2024).
- “The Arabic Lexicon, t-l-v maddesi,”
<https://arabiclexicon.hawramani.com/search/%D8%AA%D9%84%D9%88>
 %88 (Erişim: 1.10.2024).